SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 15 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTORAK 25 MAJ 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

Rođendan voljenog vođe i učitelja

U našoj novoj životnoj stvarnosti, koju su naši narodi stvorili, koju oni oblikuju po svome obličju a ona njih neprekidno preobražava, — naša omladina uvela je jedan nov narodni običaj. Običaj koji je jedan od poetski sažetih izraza naše stvarnosti, a u kome se, kao u jednom svečanom vidu, manifestuje stvaralačka invencija naših naroda. Uoči rođendana maršala Tita iz svih krajeva naše otadžbine, iz fabrika, sa polja, s mora, planina i ravnica, najbolji omladinci i omladinke, — borci, udarnici i odličnici, — trče Titovu štafetu. Iz malenih sela koja prerastaju svoje atare i izlaze iz zaostalosti, seoskim puteljcima ka putevima i drumovima, trče omladinci i omladinke svih naših naroda i nacionalnih manjina sa štafetom za druga Tita, predaju znak iz uzbuđene ruke, u uzbuđenu ruku i po celoj zemlji slivaju se potočići živih trkača, da iz svake narodne republike najbolji donesu štafetu s pozdravom i porukama, s izrazima ljubavi i zavetima. A najsrećniji među njima polažu štafete, mirisne od mora, od planina, od žitnih polja i livada, u ruke voljenog vođe i učitelja na dan njegova rođenja, u slavnoj prestonici naše nove narodne države.

To nije samo simbol. Sama ta štafeta pretstavlja i odbir i probu snaga. A to hrljenje živih poruka iz svih krajeva naše zemlje, na svim našim jezicima i sa svim osobenostima naše mnogoobrazne jedinstvenosti, ka drugu Titu u srcu naše države, jedno je od konkretizovanja one velike ljubavi, odanosti, onog pouzdanja i one nadahnutosti, onog ponosnog novog jugoslovenskog patriotizma, koji se stiču u liku voljenog vođe naše oslobodilačke borbe, tvorca naše narodne vojske i narodne države, inicijatora i rukovodioca naših džinovskih napora u borbi za ostvarenje socijalizma. Na svoj rođendan maršal Tito, rukovodilac naše slavne Partije i krmilar naše napredne države, kao da steže milione pruženih ruku otelovljenih u onih nekoliko ruku što mu je iz svih krajeva otadžbine uručilo rečiti znamen.

Rođendan maršala Tita nije zvanični praznik, ali on je više, on je narodni praznik koji osvetljava herojsku svakidašnjicu rada. Tito je toliko sliven s narodom, čiji je on pretstavnik, vođa i učitelj, toliko sliven sa svim naporima, postignućima i svesnim htenjima našeg naroda-tvorca, da sve što je u vezi s njim podiže svest i ponos u našim ljudima, poverenje u sopstvene snage i osećanje sopstvenog rasta. Još za vreme rata, kada se stvarala nova otadžbina, pesnik-tumač naroda-borca našao je trajnu poetsku formulaciju za jednu istinu koju je sav narod osećao i spoznao: da je Tito — svi mi i sve naše, naša zemlja, naša borba, naša pobeda, a da smo s njim i kroz njega svi mi viši za ljudsku glavu. Tito je danas već ušao u istoriju, on stoji pred nama kao jedan od onih nadvremenih gorostasnih likova koji su menjali vekove kao tok reka, — a tu je, prisutan u svemu što mislimo, činimo, sanjamo, želimo, u svemu našem istoriski velikome i svakidašnje intimnome, s nama pokreće nove mašine, zaorava nove brazde, nadahnjuje nas na stvaranje naučnih i umetničkih dela. Njegovo ime i njegov lik, njegov duh i njegova ljudska čar, njegova mudrost i prodornost prožimaju čitav naš život, odražavaju se u svemu što je naše, što smo izvojevali i što ostvarujemo, a u njemu se, kao u žiži, stiče sve veliko i sve potencijalno što postoji u našim narodima, sve potvrđeno i saznano, sve svesno nagovešteno što će naša volja ostvariti. Njegovo prisno znano lice kao da je i ogledalo i željeni uzor. Naša deca, koja će preuzeti našu državu sa znamenom Tita, od prvih svojih svesnih pretstava i reči udišu njega s vazduhom naše stvarnosti. Ona više i ne mogu zamisliti da Tito nije bio uvek tu, otkako postoje naši narodi, i da su naši narodi mogli ikada živeti drukčije nego po titovski. A onima koji znaju prošlost i znaju kada se Tito javio u našoj istoriji kao njen upravljač, jasno je da je Tito našim narodima ne samo otvorio put u slobodu, nego im otkrio i pravi smisao njihove prošlosti, da se u njemu stekla istorija, sadašnjost i budućnost.

Lik i ime Tita nerazdvojni su od naše Partije, od slavne Komunističke partije Jugoslavije s kojom je on rastao i jačao, a koju je on u odlučujućim godinama uoči rata uzdigao, učinio tako čistom, jakom, monolitnom, nepokolebljivom i nepobedivom kao što se pokazala kad je trebalo povesti sav narod i sve narode Jugoslavije u oslobodilački rat sa jasnim i iz bitke u bitku sve jasnijim ciljevima. Komunistička partija i njen Centralni komitet, sa drugom Titom na čelu, izvršila je jedno čudo ovog rata, učinila »da bude što biti ne može«, okupivši sve patriote svih naših naroda, povela i dovela do pobede oslobodilačku borbu protiv nadmoćnih, otvorenih i maskiranih neprijatelja, a linija Komunističke partije, koja se sastojala u stvaralačkoj pripremi marksističko-lenjinističke nauke na osobene uslove svenarodnog rata protiv okupatora i izdajnika, postala je sastavni deo života naroda, i na njenim rezultatima danas, u novoj narodnoj državi, slobodni i ravnopravni bratski narodi postižu dalje pobede u borbi za izgradnju socijalizma. Lik i ime Tita nerazdvojno su vezani s novom narodnom državom koja je ostvarena i sa socijalizmom koji ostvarujemo. Za naše narode drug Tito je i oličenje ljubavi i vernosti prema Sovjetskom Savezu, koji je jedini pružio pomoć i primer našoj oslobodilačkoj borbi, i naša narodna poezija zanavek je spojila dva divna imena Staljina i Tita.

Svaki novi dan, svaka nova godina potvrđuje mudrost i dalekovidost druga Tita, koji je još u prve dane okupacije, kada je cela Evropa bila porobljena, jasno ocrtao razvoj naše oslobodilačke borbe, u prvim partizanskim odredima video narodnu vojsku koja se rađa, a u prvim narodnooslobodilačkim odborima stvarao zametak buduće nove države. Svaka nova prebrođena teškoća i pobeda na polju izgradnje i stvaralaštva još više jača pouzdanje naših trudbenika, koji su postali gospodari naših naroda koji su stekli ugled među narodima, u druga Tita, u Centralni komitet naše Partije, u našu herojsku Partiju, u našu narodnu vladu, u našu slavnu vojsku-zaštitnicu mira, u našu državu. S tim pouzdanjem, s tom ljubavlju, koja je nepojamna ljudima iz drugih zemalja sem ljudima iz zemlje u kojoj su Staljin i Rodina nerazdvojni pojmovi, naši narodi prilaze svim teškoćama i gotovi su da savladaju sve teškoće koje se još isprečuju i koje se još mogu isprečavati na našem pobedonosnom putu u budućnost, u bogat i visokokulturan život naših najširih trudbeničkih masa.

Pedeset šesti rođendan druga Tita slavimo u drugoj godini uspešnog ostvarivanja Petogodišnjeg plana koji je nadahnut Titom. Milioni naših trudbenika, koji iz dubina naših naroda izvlače neslućene snage i sposobnosti, daju obaveze Titu, a preko njega Partiji i državi, to jest sebi. Daju obaveze onome u kome su oni najčistije i najizrazitije otelovljeni. Neizmerna ljubav iz godine u godinu dobija novu nijansu više, a lik Titov, u zemlji koju menjaju ljudi pod njegovim vođstvom, a i sami se menjaju sa svojim delom, iz dana u dan i iz godine u godinu dobija još po jednu novu nijansu ljubavi i priznanja naroda.

Neka svaki novi rođendan voljenog vođe, učitelja, druga i čoveka ima nov sjaj od naših postignuća, izvršenih na osnovu obaveza koje smo preko Tita dali svojoj otadžbini i samim sebi!

Telegram Saveza književnika Jugoslavije maršalu Titu

PRETSEDNIKU VLADE FNRJ MARŠALU JUGOSLAVIJE JOSIPU BROZU TITU

Savez književnika Jugoslavije šalje Vam povodom Vašeg pedesetšestog rođendana srdačne čestitke, želeći da još dugo poživite na dobro naroda Jugoslavije koji su pod Vašim rukovodstvom pobedonosno završili narodnooslobodilačku borbu, a danas izgrađuju socijalizam.

Pretsednik Ivo Andrić
Generalni sekretar Čedomir Minderović

Vojni muzej Jugoslovenske armije

Jedan od najposećenijih muzeja u zemlji svakako je Vojni muzej Jugoslovenske armije u Beogradu. Kroz skučene prostorije ovoga muzeja, naročito nedeljom i praznicima, defiluju hiljade radnih ljudi grada i sela, prolaze svakodnevno dugački nizovi srednjoškolske omladine iz svih krajeva zemlje. Samo na dan 9 maja, kada je muzej ponova otvoren, broj posetilaca popeo se na preko deset hiljada. Pojava verovatno jedinstvena — zaslužuje punu pažnju. Takvo neuobičajeno interesovanje za jedan muzej u ovom slučaju dolazi uglavnom iz tri razloga:

Prvo, muzej se nalazi na Kalemegdanu, na vrlo pogodnom mestu, koje mase ljudi u slobodnom vremenu i inače posećuju. Činjenica koja se ne sme izgubiti iz vida pri određivanju mesta za novu zgradu muzeja, jer ustanova sa tako visokim vaspitnim značajem, s toliko agitaciono — propagandnom ulogom, već i danas pretstavlja nezamenljivu živu školu, vanredno korisnu i neophodnu. Školu u kojoj čitave povorke posetilaca na jednostavan, očigledan način svakodnevno, ne samo što izučavaju istoriju naše četvorogodišnje oslobodilačke borbe, nego, istovremeno, napajajući se divnim primerima i ličnog i masovnog heroizma naših ljudi, uče kako se voli otadžbina, izoštravaju svoju patriotsku svest i spremaju se za nove napore, nove pobede. Takvoj ustanovi moraju se obezbediti svi preduslovi neophodni za maksimalnu posetu. Jer jedan od glavnih jeste dobar položaj, kakav Vojni muzej ima danas. Bilo bi dobro, ukoliko to ozbiljno ne bi remetilo nove urbanističke planove Beograda, da se mesto za zidanje novog muzeja ponovo dodeli u istom kompleksu gornjeg grada Kalemegdana.

I sam taj okvir drevne tvrđave bio bi vrlo pogodan za smeštaj muzeja borbe.

Drugo, glavno, muzej raspolaže dobrom zbirkom retkih dokumenata, koji vrlo živo osvetljavaju događaje i ličnosti vremenskog razdoblja 1941 — 1945. Veliki broj eksponata: fotografija, pisanih i štampanih dukumenata i raznih predmeta, izloženih hronološkim redom, pretstavlja za posetioca redak doživljaj i daju mogućnosti, da se bez napora, neposredno oseti dah velike bliske prošlosti, da se sećanja na događaje i junake događaja o kojima se toliko čitalo i slušalo osveže i potkrepe posmatranjem predmeta koji ih tako plastično ocrtavaju i dočaravaju.

Hladno oružje iz početka ustanka, zbirke svih vrsta vatrenog oružja, teško trofejno naoružanje, dokumenti o zločinačkoj delatnosti okupatora i domaćih izdajnika, mnogo fotografija — posebno galerija likova narodnih heroja i naročito sitni predmeti koji su pripadali poznatim i nepoznatim, viđenim i običnim ljudima, koji su se nesebično i samopregorno borili za slobodu i lepši život svoga naroda, bezgranično voleli svoju zemlju, verovali čvrsto i umirali sa pesmom — sve to skupa izaziva snažan utisak, sve to pretstavlja dragocen dokumentaran materijal, poučan i za građanina nove Jugoslavije i za posetioca sa strane.

Osnovni problem koji se danas postavlja pred upravu muzeja jeste dalje sistematsko sakupljanje materijala koji može ilustrovati najlepše stranice naše istorije, čvrsto argumentisati legendarnu veličinu i značaj napora koje su naši narodi uložili u borbi protiv fašističke nemani. Toga materijala mnogo je već propalo ali, i ono što je ostalo, bilo bi dovoljno za dostojnu prezentaciju karaktera i mentaliteta našeg čoveka.

Da li će taj materijal stići u ustanovu kojoj i pripada i poslužiti korisno najuzvišenijim ciljevima, zavisi isključivo od svesti pojedinaca, direktnih ili indirektnih učesnika ma koga vida oslobodilačkog rata. Nadamo se, da će i ovaj put pobediti toliko puta posvedočeni duboki patriotizam našeg čoveka i da će se sve fotografije, pisana i štampana dokumenta o narodnooslobodilačkoj borbi, kao i sve lične stvarčice pojedinih zaslužnih boraca, ma koliko to bile mile uspomene, ubrzo naći u vitrinama muzeja.

Treći razlog velikog interesovanja za ovaj muzej, jeste činjenica da je on zaista lepo uređen. Devetog maja otvoreno je renovirano i reorganizovano odeljenje narodnooslobodilačke borbe. Ovo odeljenje popunjeno je velikim brojem novih eksponata: maketa, modela, reljefa, trofeja, dokumenata, citata i fotografija. Tu su retki primerci oružja, vila i kopalja, pušaka i revolvera iz raznih krajeva zemlje, okupatorske sprave za muče je, niz novih snimaka jedrilica iz Drvarskog desanta, model pećine u Drvaru, mnogo oružja i predmeta prikupljenih na Sutjesci, lične stvari i oružje maršala Tita itd. Sve uređeno na ukusan i zanimljiv način, smešteno u odgovarajući okvir, majstorski komponovano, sa mnogo pažnje i truda, iz najboljeg raspoloživog materijala.

Pored dva ranija faktora ovaj treći, tj. forma u kojoj je sav materijal prikazan, čini muzej naročito privlačnim.

Muzej na Kalemegdanu, koji tako ubedljivo govori o velikom vremenu, velikim ljudima i događajima, zaslužuje punu pažnju, podršku i naročito pomoć u prikupljanju izložbenog dokumentarnog materijala.

Reči koje se menjaju sa stvarnošću

Kada se u životu javljaju nove stvari i novi pojmovi, za njih prirodno nastaju i nove reči. One nastaju ne samo stihijno, po nuždi, nego se kristališu svešću ljudi. A stvari koje se menjaju, dobijaju nov sadržaj i karakter, zadržavajući ista imena u rečima, — odražavaju se u novom sadržaju tih ranije upotrebljavanih reči. Jezik je nerazdvojno vezan s mišljenjem, prateći njegov razvitak, a mišljenje je odraz stvarnosti; mišljenje ponekad ide iza razvoja stvarnosti fiksirajući momente toka same stvarnosti, a ponekad projicira iduće etape razvoja kao mogućnost, kao cilj. Zato je naš jezik danas vrlo živa stvar, u previranju, u procesu obogaćivanja.

U našoj stvarnosti desile su se tako velike i nagle promene, i to izvršene svesnom voljom ljudi, voljom koja je usmerena jasnim saznanjem, da imamo, pored novih reči koje su nastale da bi izrazile nove stvari, mnoge reči koje smo zadržali a dali im nov sadržaj, novu misaonu i emotivnu vrednost, a iste te reči još kod nekih imaju stari smisao — tako da te reči pokazuju plastično da postoje u osnovi dva mišljenja, dve ideologije, dve kulture, od kojih je jedna ona napredna, socijalistička koju mi stvaramo. Na primer, sasvim nov značaj i nov misaono-emotivni sadržaj dobile su reči vlast, država, rukovodilac, ustav, zakon, rad, norma, obaveza, budžet, itd, reči koje daju naziv pojavama ili ustanovama što su u našoj zemlji dobile nov, socijalistički sadržaj.

U bivšoj Jugoslaviji jedan profesor univerziteta maltretirao je napredne studente što su upotrebljavali reč »uslovljen«. On je besno tvrdio da srpski jezik ne zna i ne trpi tu reč. Na pitanje kako bi onda trebalo reći da jedna pojava nastaje zato što ju je uslovila jedna prethodna pojava ili akcija, on je rekao: nikako, ta reč ne postoji. Jasno je da je u ovom slučaju profesor bio proglasio reakcionarni »Zakon o zaštiti države« univerzalnim zakonom, koji i u srpskom jeziku ne zna i ne trpi reč uslovljen, jer je upravo njegov postupak bio uslovljen reakcionarnom ideologijom i praksom. Bivšom društvenom stvarnošću stare Jugoslavije uslovljeno je to, da i danas još postoje izvesni ostaci takvih »naučnih« stanovišta u našem kulturnom životu, a borbom naprednih snaga u bivšoj Jugoslaviji uslovljeno je ono što smo kroz oslobodilačku borbu ostvarili i što danas svesnom voljom i planski ostvarujemo.

Čini mi se naročito interesantnim da uzmem dve reči koje su dobile sasvim novi smisao i sadržaj. Kod jedne se radi o konkretnoj pojavi, kod druge o društveno-istoriskoj kategoriji.

Recimo: ulica. Ulica je konkretno ostala isto što je i ranije bila, prolaz između dva reda kuća, i sama ta dva reda kuća. No smisao i sadržaj te sasvim banalne reči postao je sasvim nov.

Neke promene koje čovek iz dana u dan vidi i u njima učestvuje, ponekad ga iznenade i naročito mu se frapantno otkrivaju. Imao sam prilike da slušam, kad smo neke goste iz inostranstva vodili na ručak, kako jedan naš drug jednom gostu objašnjava da neka žena iz nekadašnjeg »visokog društva«, čiji je muž bio neprijatelj naroda, žena za koju su i gosti već čuli te na nju obratili pažnju kao na neku malu »senzaciju«, — nije rđava, da ona radi »u ulici«. Bili smo iznenađeni kada su se strani gosti grohotom nasmejali. »U čemu se sastoji njena dobrota kad radi na ulici?« — upitala je jedna gošća, za koju je pojam ulice značio nešto određeno i ružno — ono što i danas znači u velikim gradovima kapitalističkih zemalja. I strani gosti su jedva uspeli da shvate šta kod nas danas znači »rad u ulici«.

Ulica je danas, u novoj našoj otadžbini, postala nešto sasvim novo — iako je to, sem novih ulica koje smo podigli, ostao onaj isti dvored kuća. Ulice nam nose i imena dragih ljudi, heroja i prijatelja. Stanovnici ulica povezani su nekim naročitim odnosom kolektiva, ulica je postala jedna od osnovnih jedinica naših masovnih organizacija. Stanovnici jedne ulice imaju neko naročito osećanje častoljublja svoje ulice, učestvuju u takmičenjima čak i kao stanovnici jedne ulice, i odnos prema svojoj ulici je delić odnosa prema svome selu, gradu prema svojoj otadžbini.

»Vaspitala ga je ulica« — to je nekada značilo da je neko rđavo vaspitan, da je izbačen iz ustanovljenih okvira društva, da je propalica, skitnica. »Našao se na ulici« — to je nekada značilo da je neko izgubio i egzistenciju, i krov nad glavom, i prijatelje i sve, da je ostao potpuno sam i bespomoćan. Za decu je bilo opasno da idu na ulicu, gde su bila izložena raznim rđavim uticajima i postupcima, noću devojke i mlade žene jedva da su smele proći ulicama.

Danas kod nas ulica odista može da vaspita nekoga, jer je ulica postala jedno od mesta političkog i kulturnog rada. »Rad u ulici« obuhvata one građane i građanke koji nisu preko ustanova ili preduzeća povezani s opšte-narodnim masovnim organizacijama i kulturno-političkim nastojanjima. Danas se niko, ko može i hoće da radi ne »nalazi na ulici« i ne »izleti na ulicu«, jer je naprotiv nastala ogromna potreba za radnim i sposobnim ljudima. A na ulicu ljudi izlaze svesno, ponosno, čak i svečano — na velike opštenarodne manifesticije, u povorke, na priredbe, na narodna veselja koja su zaista narodna i zaista veselja. Na ulici se, na velike svečanosti kao što je i Prvi maj, odvija smotra postignuća i organizovanosti naših trudbeničkih masa, radnika, seljaka i inteligencije. Od onih dana, još za vreme trajanja rata, kad su u već slobodnim gradovima i selima stanovnici na ulici očekivali proslavljanje pobeda i navikli se da slobodne časove provode na ulici, — stanovnici više ne žive u izolaciji od ulice, jer je ulica postala i nešto drugo nego saobraćajnica, jer je ulica postala jedno od stecišta, od sastajališta radnih ljudi, jedna od veza među njima. (Kako je i reč »sastanak« za ceo narod dobila nov sadržaj i smisao!)! Ako su u bivšoj Jugoslaviji »na ulicu« izlazili napredni radnici i studenti da demonstriraju protiv nenarodnih, profašističkih režima i da manifestuju svoju volju čak i nasuprot žandarmeriskim bajonetima i postavljenim mitraljezima, te često ulice pokrivali telima palih, ako su za vreme rata ulice postajale sektori velikog fronta oslobodilačke borbe, — danas na ulicu, ukrašenu i osvetljenu, izlazi sav narod kad manifestuje svoju volju i svoju radost.

Druga reč koja je izmenila sadržaj i smisao jeste, na primer, reč »proleter«. Ona kod nas danas više i nema svoj prvobitni smisao. Radnička klasa u našoj zemlji radnog naroda više nije proletarijat u smislu kapitalističkog društva, jer je ona od potlačene klase koja se bori za svoja prava i za novo društvo protiv vladajuće buržoazije — postala domaćin u zemlji, predvodnik u savezu radnika, seljaka i narodne inteligencije. Reč »proleter« je zadržala svoj manifestni, herojski smisao prvoborca. Ona više potseća na herojsku borbu nego što danas označava pojam radnika. Radnik je danas kod nas gospodar sredstava proizvodnje, a ne dodatak tim sredstima proizvodnje u rukama kapitalista. Sem toga, radnička klasa je danas nerazdvojno povezana sa svim slojevima radnog seljaštva i građanstva, sa celim narodom, koji je ona i ranije pretstavljala kao borbena avangarda.

Reč proleter dobila je u oslobodilačkom ratu još jedan smisao, koji van naše zemlje nije poznat. Reč »proleter« u narodnom jeziku dobila je za vreme oslobodilačkog rata smisao borca proleterskih brigada i divizija naše narodne vojske. Ona je postala starija sestra današnjoj reči »brigadir«.

Kada su, na jednom preobražajnom stupnju naše oslobodilačke borbe, partizanski odredi već postali premala, preuska forma organizacije oružanih odreda, kada su stvorene prve čvrsto organizovane jedinice nove vojske, jedinice koje su spremne da napuste svoj teren i da se bore na svim terenima protiv svih vrsta neprijatelja, potčinjavajući se svesno disciplini, te prve brigade su dobile naziv proleterske brigade, tako su ih nazvali i rukovodioci i borci i narod. Razume se da one nisu bile sastavljene samo od proletera. U njima su bili i seljaci, i napredni intelektualci i pošteni građani — patrioti. No taj naziv, koji je izražavao krajnju prodornost, nepokolebljivost, oslobođenost svih ličnih veza i interesa kao i svih predrasuda. — najviši stepen političke, nacionalne i društveno-idejne svesti, — ispunjavao je sve borce ponosom, i naziv »proleter« bio je skoro isto toliko častan i ponosan kao i naziv člana Partije. Borci jedinica koje nisu nosile naziv »proleterskih brigada«, sami su sebe takođe nazivali »proleterima«, takmičeći se o tu slavu. Nepojamna radost je bila za dugo okupirane krajeve kada je planula vest: »Idu proleteri«. Nepojamni strah ulivao je neprijatelju borbeni poklic »Napred, proleteri!« Te najprekaljenije, elitne jedinice naše nove vojske bile su ne samo jezgro oko koga se stvarala nova, sve masovnija regularna vojska, nego i vaspitači, primer ostalim jedinicama.

Tako je danas ta reč »proleter« postala dvostruko slavan izraz za heroizam, za heroizam u društveno-političkoj borbi protiv domaće reakcije i profašističkih režima, i za heroizam u borbi za nacionalno oslobođenje.

Samo nekoliko reči koje bacaju jarku svetlost na duboki preobražaj, na promene u našoj stvarnosti. u kojoj se menja i čovek i zemlja, u kojoj je čovek postao svesni stvaralac koji po unapred predviđenom planu menja i sebe i zemlju do takvog savršenstva da će se i sam zadiviti, da će pozivati pjesnike da to opevaju. A reč je jedno od oruđa poezije.

Jovan POPOVIĆ

ČIKA TOMINA KOLIBA — 1947

Teodor BALK

Pre petnaestak godina napisao je Aptn Sinkler otvoreno pismo Sinkleru Luisu. U pismu je, koliko se sećam, rekao otprilike ovo:

Dragi Sinkler Luis, sećam se još živo kako je pre toliko i toliko godina došao u našu socijalističku koloniju jedan mladić iz univerzitetskih klupa i zamolio me da ga primim u našu komunu. Primili smo ga i poverili mu staranje oko centralnog ogreva. Ne znam da li je mladić naučio da rukuje loženjem, ali znam iz diskusija da je razmišljao o američkom društvenom uređenju i da se razvio u pravcu borbenog socijaliste.

Prošle su godine i naš mladić postao je slavan književnik, nosilac Nobelove nagrade. U svojim delima, međutim, on je prećutao sve ono što je kod nas naučio i čime se, radikalnije od većine nas, toliko zanosio.

Prećutao — verovatno iz oportunizma. Ali danas on je stekao sve što se u ovoj zemlji može steći: ime, novac, slavu. Danas je on toliko nezavisan da može u svojim delima da izrazi sve što misli — punu istinu.

Sinkler Luise, mi očekujemo da je iskažete.

Apel Aptna Sinklera ostao je bez odgovora. I — bez većih posledica.

Istina, Sinkler Luis napisao je posle toga, — sem romana u kojima slika jedan vid američke stvarnosti roman u kojem je, 1935, pokazao da je fašizam mogućan i u Americi. Značajan roman, jer se u ono vreme po političkim salonima liberalne buržoazije brbljalo da fašizam ne može da dođe do vlasti u zemljama sa demokratskom tradicijom kao što su Francuska ili Sjedinjene Američke Države. Ali ne roman koji bi realistički demaskirao uzroke fašizma i pokazao protivfašističke sile.

Petnaestak godina posle ovog pisma, 1947 godine, javlja se Sinkler Luis s jednom knjigom, koja bi mogla da važi bar kao delimičan odgovor na poziv Aptna Sinklera. Javlja se s romanom Kingsblad rojel (Kingsblood-royal).

U »Kingsblad rojelu« junak romana je crnac — kao i junak prvog američkog romana koji je prodrmao svet — »Čika Tomina koliba«.

Samo što put crnca iz ovog novog romana nije crna, što on nije dao inventara jedne plantaže pamuka, i što ne pokušava da se spase od strahote ropstva bekstvom u severne države. Junak romana Sinkler Luisa — Nejl Kingsblad, bele je puti, plavook i ridokos. On ne skuplja pamuk na plantažama robovlasnika, već vodi knjigu blagajne Druge nacionalne banke u gradu Grend ripablik. On ne pokušava da beži na sever — Grend ripablik nalazi se u severnoj državi Minesoti. Konačno, od vremena kada je roman Bičer Stoove potresao savest čovečanstva pa do godina 1945 i 1946 u kojima se dešava radnja Sinkler Luisovog romana, prošlo je skoro jedno stoleće, vođen je jedan (građanski) rat za oslobođenje crnaca ispod ropstva i dva (svetska) rata, od kojih je prvi deklarativno a drugi stvarno vođen za slobodu i demokratiju.

Pa ipak, uz sve te razlike — i puti i socijalnog stanja i geografskog položaja i vremenskog razdoblja — sudbina Nejl Kingsblada nije manje tragična od Čika Tomine, ma da je manje svirepa i krvava.

Nije svakidašnja istorija tog svakidašnjeg bankarskog činovnika, muža lepe Vestale, oca zlatne petogodišnje Bidike, zeta bogatog mister Bihauza, kapetana i invalida iz Drugog svetskoga rata, posednika vile u otmenom i rasno ekskluzivnom Silven-parku i budućeg pretsednika Druge nacionalne banke. Naprotiv, ona je veoma nesvakidašnja. Evo je, ukratko ispričana:

Mladi Nejl Kingsblad pronašao je slučajno — usled genealoškog splina njegovog oca — da je jedan od njegovih čukundeda bio crnac, punokrvni crnac sa ostrva Martinik. Strašno otkriće za mladog Nejla — isto tako strašno ili možda još i strašnije nego što bi za nekog srednjovekovnog čoveka moralo biti otkriće da mu je mati veštica ili za kakvog »nordijca« hitlerove ere da mu je baba Jevrejka.

Jer mladi Nejl odrastao je u onom krugu američkog društva koje smatra crnca za »fizičku zver, kulturnu zver, gluvu za Betovena i Svetoga Augustina, etičku zver, nesposobnu da se uzdrži od krađe i nasilja, od laži i izdajstva. Za životinju negde između ljudskih bića i majmuna.«

Evo to otkriće izbacilo je Nejla Kingsblada iz koloseka njegove svakidašnjice stare dvadeset i šest godina.

Šta sada?

Prećutati otkriće, koje sem njega nije niko ni naslućivao? Čudnovato, ovaj prosečni bankarski činovnik, bez drugih ideala sem onih što ih Trgovačka komora propisuje, odlazi u crnačko predgrađe, Fajv point, da upozna ko su i kako žive ti njegovi novi »rasni drugovi«. I on otkriva da su ta tobože »pola majmunska — pola ljudska« bića — mnogo pošteniji, prosvećeniji, misaoniji ljudi nego njegovi dotadašnji poznanici.

Između Božića i Nove godine ekskluzivni Federal-klub, kome pripadaju samo morgani i rokfeleri, priređuje svoj veliki godišnji banket. Ustaje major Rodni Eldvig, Nejlov drug, advokat, reakcionar, i drži govor u duhu Gebelsa i Štrajhera protiv crnaca. U ratu su bili kukavice i zabušanti — govori on — a sada spremaju revoluciju i crni teror. Crno-crveni teror. Poznati su nam i vode. To su ti i ti. Na nama je da dejstvujemo munjevito i gvozdenom rukom.

Na to Nejl — ustaje, ne znajući odmah šta će reći, a onda odlučno izjavljuje da on poznaje te takozvane vođe crnačke revolucije i da je sve što je o njima i o crncima uopšte govorio major Eldvig — laž. I — da je on sam crnac.

U američkoj stvarnosti i u savremenoj američkoj književnosti dešavaju se krvavije stvari od onih koje se prikazuju u nastavku Sinkler Luisove istorije.

Na primer: dvostruko ubistvo u romanu »Sin naroda« (Native son) od crnačkog pisca Ričarda Rajta. Pa ubistvo i linčovanje u »Svetlosti u avgustu« od Viljema Foknera i u »Čudnom plodu« od Lilijene Smit. Zatim masovno ubijanje crnaca u romanu »Put slobode« od Hauarda Fasta.

U romanu Sinklera Luisa ne ubija se — u prvom planu — i ne linčuje. Kod Sinklera Luisa, Nejl Kingsblad pada strmoglavce s visokih lestvica socijalne hijerarhije i prolazi brzo svu školu ponižavanja i uvreda. Prvo gubi položaj u banci, zatim i mesto. Njegovi poznanici okreću glave kada ga susreću na ulici: on je za njih prljavi — niger. Drugi, manje ograničeni, uzdišu, ali se ne usuđuju da mu javno pruže ruku. U ekskluzivnom restoranu hotela Pajneland, u kome je bio dugogodišnji uvaženi gost — on više nije poželjan. Njegovi dojučerašnji prijatelji — bankari fabrikanti i trgovci — »žale«, ali za njega nemaju posla. Nejl prodaje svoj auto i, da bi uštedeo 5 centi za autobus, luta u traženju posla po zaleđenim ulicama grada. Noga ga pakleno boli, ta skraćena, sakata noga »koju je on skoro izgubio braneći slobodu belih Amerikanaca da odbijaju posao crnim Amerikancima«. Najzad ti beli džentlmeni žele da isteraju Nejla i iz poslednjeg skloništa — iz njegovog doma. Vlasnici vila Silven-parka polaze u ponoćni napad na njegovu kuću.

Policija, koju Nejl poziva telefonom odbija mu svaku zaštitu. Ta njen šef i sam gradonačelnik spadaju u organizatore tog oružanog prepada!

Finale: Napad je odbijen — uz pomoć crnih i belih prijatelja Nejlovih. Ali policija hapsi Nejla i njegovu ženu — »zbog pobune i pucanja na istaknute građane«.

Ma da kod Sinkler Luisa ne teče toliko krvi kao u drugim savremenim romanima sa crnačkom tematikom, »Kingslblad rojel« diže snažnije optužbu protiv »američkog načina života« nego svi ostali romani, izuzev »Puta slobode« Hauarda Fasta, roman koji se dešava za vreme građanskog rata.

Uzmimo i najradikalnije procrnačko delo — roman crnca Ričarda Rajta »Sin naroda«, koji je napisan u godinama kada je autor još stojao na liniji progresa. Šta se u tome romanu događa? Mladi i siromašni crnac sprijateljio se sa bogatom i belom devojkom. On je ubija — iako nema razloga za to, iako nije nikada na to pomišljao, iako on devojku voli. On je ubija čisto iz tragičnog spleta »rasnih« okolnosti. Da bi uklonio tragove ubistva, on baca leš u peć centralnog grejanja. Pri bekstvu ubija jednu crnu devojku — ubistvo isto tako besmisleno, ali isto tako logično poglavlje te američke tragedije.

Teza je autorova: ubica je proizvod, žrtva tog nečovečnog američkog načina života, koji je nametnut milionima crnih ljudi koji žive u Sjedinjenim Američkim Državama. Ali autor nije uspeo da optuži te društvene uslove i moralno obrazloži svoju tezu — jer je teza pogrešno postavljena. Ubistvo nevinih ljudi ostaje ubistvo nevinih ljudi i spaljivanje leša u peći centralnog grejanja ostaje spaljivanje leša u peći centralnog grejanja. To su grozne slike, koje su jače od realnih motiva ubice i koje se — nesrećno — poklapaju sa konvencionalnim slikama američkih rasista o tobožnjoj »crnoj seksualnoj sadističkoj bestiji«.

Još gore prolaze crnci kod konzervativnog Viljema Foknera — u čijem romanu crnac ubija ženu, u nekom krvavom transu. Junak toga romana — crnac — i nije takođe čovek crne puti. On je kao siroče proveo prvih pet godina svog života u dečjem nalazištu. Tu su ga deca zadirkivala »niger« — zašto, to niko ne zna. To zadirkivanje bilo je dovoljno, da junak romana sebe smatra crncem, da mu život usled toga propada i da ta »crnačka krv« konačno dođe do strašne erupcije po svim »zakonima« crnačke sadističke seksuologije koju su izmislili američki štrajheri.

Izlaz, rešenje?

Izlaza, rešenja Sinkler Luis ne daje.

Nejl Kingsblad susreće razne crnce — baptističke sveštenike, oportunističke oberkelnere, liberalne doktore hemije — i vodi sa njima duge razgovore o crnačkom pitanju. On, Nejl, česti je gost u kući Vulkepa, čiji je mlađi sin komunista. Na žalost, o njegovim razgovorima sa Nejlom ne saznajemo ništa.

I tako Nejl Kingsblad ostaje do kraja u toj bezizlaznoj magli. Uzaludan je sav njegov heroizam, uzaludna njegova žrtva.

Ali i bez jasnog pogleda i perspektive, najnoviji roman Sinklera Luisa valjan je svedok u procesu protiv zločinaca, čije je pravo ime Volstrit, i koji, pod maskom demokratije, uništavaju iz dana u dan tolike crne — ali i bele — živote. Roman Sinklera Luisa pokazuje jedan vid američkog društva, i u krajnjoj liniji snažno ga optužuje.

ENGLESKA

KOMUNISTIČKA PARTIJA ENGLESKE RAZMATRA KULTURNO-POLITIČKE PROBLEME

Nacionalni komitet za kulturu Komunističke partije održao je 11 aprila ove godine u Londonu konferenciju, na kojoj su razmatrani kulturno-politički problemi. Posle referata istaknutih istoričara, naučnika i umetnika — komunista, razvila se diskusija po sledećim pitanjima: kojim sredstvima podmiriti potrebe narodnih masa za kulturom i naukom, kako se suprotstaviti sve većem nadiranju reakcionarnih ideja koje dolaze iz Sjedinjenih Američkih Država i u kojim se formama javljaju te ideje. Na sastanku se vodila iscrpna diskusija o radu komunista na kulturnom području. Na konferenciju bili su pozvani delegati provinciskih grupa, a pre svega delegati iz univerzitetskih gradova, u kojima se javlja sve veća potreba za materijalom kojim bi trebalo suzbijati propagandu Moslijevih pristalica.

Operska grupa Radničkog muzičkog saveza Engleske (The Workers' Music Association) pokazuje sve veću aktivnost. Pretprošle godine ova grupa izvela je operu »Partizani« od Inglis Gundria. Ova opera, komponovana na osnovu ruskih, jugoslovenskih, čeških i grčkih muzičkih motiva, posvećena je antifašističkim pokretima u Evropi. Nastavljajući svoju kulturnu delatnost, Radnički muzički savez stavio je ove godine na repertoar operu »Džoni Miner«. Radnja ove opere događa se u rudnicima uglja severne Engleske, a tekst je sastavljen prema irskim i engleskim baladama među kojima se nalazi i jedna američka štrajkaška pesma. Prikazivanjem ove opere ponovo se oživljava tradicija izvođenja muzičkih dela koja su stvorena na osnovu tradicionalnih radničkih tekstova i muzike. Oslanjajući se na sovjetska iskustva, engleski muzički radnik, dirigent i kompozitor Alan Buš počeo je još pre rata da u Engleskoj radi na tom području.

RUMUNIJA

KNJIGA O POSETI MARŠALA TITA RUMUNIJI

Rumunsko Ministarstvo informacija objavilo je knjigu posvećenu nedavnoj poseti maršala Tita Rumuniji. U knjizi su štampani govori maršala Tita i rumunskih državnika dr Petra Groze, G. Georgiju—Deža, Ane Pauker, kao i tekst sklopljenog Ugovora. Bogato ilustrovana i luksuzno opremljena, knjiga pretstavlja lepu spomenicu ovog značajnog događaja u odnosima naših dveju prijateljskih i susednih zemalja.

***Da bi se potpomogao rad na pisanju prve naučne istorije** rumunske literature, uredništvo časopisa »Kontemporanul« pozvalo je najuglednije rumunske književnike da objave svoje biografije, u kojima će naročitu pažnju posvetiti političkim, ekonomskim i kulturnim prilikama u kojima su se razvijali i književno stvarali. Poznati rumunski romanopisac, Mihail Sadoveanu prvi se odazvao ovome pozivu.

*** Rumunski Nacionalni kinematografski** zavod ima u planu snimanje niza dokumentarnih filmova. Među temama predviđenih filmova ističu se: čuveni štrajk železničarskih radnika zavoda Grivice od 1933 godine, revolucija 1848 godine, izgradnja brdske železničke pruge Bumbešti — Livezeni, rumunska muzika u njenom odnosu na istoriju socijalnih borbi, život Mađara u Rumunskoj Narodnoj Republici.

*** »Skantea«, organ Rumunske radničke partije,** objavio je kritiku bezidejnih, dekadentnih, nove rumunske stvarnosti nedostojnih likovnih priloga, objavljenih u prvomajskim brojevima časopisa »Flakara« i »Rampa«. Tim povodom, Izvršni odbor Saveza sindikata umetnika, pisaca i novinara organizovao je šire savetovanje, na kome su se, u svetlosti autokritičke analize, ustanovila skretanja sa linije napredne realističke umetnosti i književnosti. Na savetovanju je izražena zahvalnost organu Partije na ukazanoj pomoći i doneta odluka da se poveća budnost i kritičnost redakcija časopisa prema prilozima koji se objavljuju, kao i da se organizuje sistematsko ideološko-političko uzdizanje članova Sindikata umetnika, pisaca i novinara.

Američki književnici vide otkud dolazi opasnost

U januaru ove godine, u vreme najžešće ratno-huškačke kampanje američke reakcionarne štampe i radia protiv SSSR-a i narodnih demokratija, dvanaest istaknutih sovjetskih pisaca (V. Vasiljevska, B. Gorbatov, A. Kornejčuk, M. Pogodin, A. Tvardovski, K. Fedjin, V. Višnjevski, V. Katajev, L. Leonov, K. Simonov, A. Fadjejev i M. Šolohov) uputili su otvoreno pismo američkim književnicima i kulturnim radnicima sa pitanjem: »Na čijoj ste strani američki majstori kulture?«

I američka reakcija i napredni kulturni radnici odgovorili su. Prvi žučnim napadima reakcionarne štampe, antidemokratskim zakonskim merama koje sputavaju slobodu štampe i mišljenja i progonima naprednih demokratski raspoloženih pisaca. Federalni biro za ispitivanje, Renkin-Muntov Komitet za ispitivanje antiameričke delatnosti i američka policija izveli su pred sud grupu naprednih pisaca iz Holivuda, sastavljen je nezvanični indeks zabranjenih knjiga, a proterani su iz Sjedinjenih Američkih Država kao »nepoželjni elementi«: Hans Ajsler (Hanns Eisler), kompozitor, pevači Zoja Hajdaj (Zoja Haydai) i Ivan Patorčinski (Patorzhinsky), slikar Ksavier Guerero (Xavier Guerrero) i poznati arhitekt Oskar Nimajer (Oscar Niemeyer), a francuska naučnica Irena Žolio-Kiri uhapšena je čim je stupila nogom na američko tle.

S druge strane, ovi progoni, držanje holivudskih pisaca pred sudom, sve veće simpatije i podrška koju američki kulturni radnici ukazuju Valasu (Wallace), dokaz su da se pravi pretstavnici američke kulture, »američki majstori kulture« ne nalaze na strani imperijalističkih potpaljivača rata.

Niz američkih pisaca izjavio je to i otvoreno. Prvoga maja, na dan međunarodne solidarnosti trudbenika celoga sveta, trideset i dva američka pisca objavila su svoj odgovor na otvoreno pismo sovjetskih književnika.

»Vaš apel, kaže se u odgovoru, pretstavlja veliku pomoć našem narodu i njegovom nastojanju da nađe istinu. Mi ćemo učiniti sve da on prihvati tu pomoć... Mi želimo da podelimo odgovornost sa vama i da radimo na jačanju prijateljskih veza između naših naroda. Razvijajući ljubav za našu otadžbinu pomoći ćemo našem narodu, koji se budi, da uvidi otkud dolazi opasnost koja joj preti. Nadamo se da će vaše pismo i naš odgovor pretstavljati početak tesne i plodne saradnje koja će nam omogućiti da izmenjujemo misli i da zajednički odgovorimo onim glasovima koji pretstavljaju smrt. Naši neprijatelji uvideće da naša solidarnost u borbi za mir i demokratiju stoji čvrsto nasuprot njihovom bednom piskaranju i divljačkoj hajci«.

Pismo su potpisala trideset i dva američka pisca: Ben Fild i Hovard Fast, poznati književnici, Džems Alen (James Allen) i Herbert Apteker (Aptheker) publicisti, Sidnej Finkelštajn (Sidney Finkelstein) književni kritičar, Alvah Besi i Volter Bernštajn pisci filmskih scenarija i drugi.

SOVJETSKI SAVEZ

Velika izložba likovne umetnosti u Moskvi

U dvoranama Državnog muzeja likovnih umetnosti, koji nosi ime Puškina, otvorena je velika izložba radova sovjetskih majstora slikarstva, skulpture i grafike. U izloženim delima izražen je slavni tridesetogodišnji put Sovjetske armije, njeni herojski podvizi u danima velikog Otadžbinskog rata i prisna veza oružanih snaga SSSR sa celim sovjetskim narodom. Slikari i vajari mnogo su radili da umetnički izrade lik velikog vođe sovjetskog naroda Staljina: to su radovi A. Gerasimova, D. Nalbandijana, M. Avilova, A. Bubnova i drugih. Portrete Molotova, Ždanova, Berije, Vorošilova i istaknutih vojskovođa Sovjetske armije — maršala Sovjetskog Saveza, izložili su Gerasimov, Jefanov, Korin, Toidze. Opštu pažnju svih posetilaca privukla je nova slika karikaturista Kukriniksija — »Kraj«. Oni su preneli na platno poslednje trenutke hitlerovske Nemačke.

»Ova izložba, — rekao je pretsednik Komiteta za umetnost pri Ministarskom savetu SSSR Lebedev, — otvara se na dan praznika pobede. Sovjetski majstori likovnih umetnosti trudili su se da u svojim tvorevinama izraze ogromnu moć i snagu naše Armije, koja je duša i telo sovjetskog naroda. Ova je izložba svedočanstvo velikih uspeha naših slikara i vajara. Mi od njih očekujemo nove uspehe, koji će podići sovjetsku umetnost na još viši nivo«.

»Mi smo najsrećniji umetnici — rekao je u svom govoru Gerasimov — jer nam sovjetska stvarnost pruža neiscrpne izvore za stvaralačka nadahnuća. Sovjetski umetnici smatraju da je velika sreća za njih što im se pružila prilika da učestvuju u ovoj velikoj izložbi, na kojoj je našlo izraza ono duboko uvaženje i beskrajna plamena ljubav koju čitav narod oseća prema velikom Staljinu«.

POLJSKA

Poljska knjiga među Slovenima

Odeljenje za književnost pri Ministarstvu za kulturu i umetnost, u sporazumu sa Biro-om za saradnju sa inostranstvom, pristupilo je organizovanju izložbe koja će nositi naziv »Poljska knjiga među Slovenima i knjige slovenskih naroda u Poljskoj«. Specijalni deo izložbe biće posvećen prevodima Mickievićevih dela na strane jezike.

Pored kataloga, biće publikovana i velika bibliografija, koju su sastavili slovenski naučnici.

*** U Odeljenju za književnost pri Ministarstvu za kulturu i umetnost** osnovan je Otsek za prevode, sa zadatkom da vrši nadzor nad izborom dela koja će se prevesti sa stranih jezika na poljski. Sem toga, ovaj otsek vodiće računa o kvalitetu koordinacije rada izdavača i prevodilaca.

*** Osnovan je Otsek literature za decu i omladinu** u okviru Odeljenja za književnost pri Ministarstvu za kulturu i umetnost. Zadatak ovog otseka sastoji se u tome da se stara o uzdizanju nivoa literature za decu i omladinu.

*** Sekcija za selo Sindikata poljskih književnika** izdala je svoj godišnji »Književni almanah«. Almanah koji sadrži radove 55 seljačkih pisaca, sastoji se iz tri dela: prvi deo sadrži radove pesnika koji nastavljaju tradicionalne forme narodnog pesništva, drugi — dela pisaca koji se služe formama umetničke nacionalne književnosti, a treći — pesme poznatih književnika seljačkog porekla.

*** Glavni odbor Sindikalnog saveza** istoričara kulture i umetnosti radi na osnivanju u Fromborku muzeja Nikole Kopernika. Obrazovan je uži komitet koji koordinira rad oko sabiranja predmeta u vezi sa životom i radom velikog naučnika. Glavni deo muzeja nalaziće se u kuli u kojoj je Kopernik vršio svoja posmatranja i u kojoj je umro.

*** Stogodišnjica smrti najvećeg poljskog kompozitora Fridriha Šopena** proslaviće se 1949 godine. Ministarski savet doneo je odluku o organizovanju »Šopenove godine« koja će obuhvatiti ciklus umetničkih radova, priredaba i svečanosti. U okviru proslave izdaće se sabrana dela Fridriha Šopena u obradi Ignaca Paderevskog; niz monografskih i naučnih radova u vezi sa životom i radom Fridriha Šopena; publikacije o Šopenu za najšire slojeve radnog naroda grada i sela kao i za omladinu. Pored toga održaće se u toku godine veliki broj priredaba u zemlji i inostranstvu.

PRLJAVE RUKE

Renegat u politici i zloban čovekomrzac u književnosti, Andre Malro se nedavno obratio s političkom deklaracijom francuskoj inteligenciji. Na Malroovu deklaraciju odazvao se odmah dosta poznati Žan Pol Sartr. I on je inteligenciji uputio svoju deklaraciju.

— Za kim ćemo poći? — zbunjeno pita stalni kritičar reakcionarnog pariskog lista »Karfur« Luj Saleron.

Posle dugih premišljanja Saleron, na kraju krajeva, dolazi do zaključka: »I Malro i Sartr leče našu teško bolesnu kulturu, ali na različite načine: Sartr je homeopat, kome su milije male doze istog onog otrova kojim je zaražen bolesnik, dok je Malro energičan alopat, spreman da upotrebi čak i hirurgiju«.

A kakva je to »bolest kulture« koju su pozvani da leče Malro i Sartr i kakve to lekarije oni hoće da upotrebe?

U ranija vremena, kada je ljubitelju široke reklame Malrou izgledalo zgodno da igra ulogu »ultralevičarskog« književnika, poveravao je svoje političke deklaracije simboličnim šematičnim herojima koji deluju u njegovim knjigama.

Ma o čemu Malro pisao, ma na kojim se geografskim širinama zbivala radnja u njegovim knjigama — bila to Kina, Španija ili Francuska, — on se uvek obraćao samo »metafizičkom čoveku«, koga je izmišljao bez ikakve veze sa životnom istinom. U svojim romanima voleo je Malro da se izražava u metaforama: kao vešt žongler, on se stalno igrao rečima »smrt«, »krv«, »tragedija«, »sudbina«. Za svoju književnu struku izabrao je propagandu straha i užasa i usrdno je sugerisao svome često suviše naivnom čitaocu da je »stihija fašizma« nesavladljiva.

Promenila su se vremena — i Malro je izabrao nov taktički kurs služenja reakciji, kojoj je on ustvari uvek bio veran. Posle rata se pisac »Godina preziranja« i »Uslovi za ljudsko postojanje« nije već hteo da zadovolji skromnom ulogom književnika koji s vremena na vreme daje političke deklaracije. Neobuzdani propovednik »atlantske kulture«, desna ruka de Gola, on se sad odrekao usluga svojih književnih junaka i počeo da govori jezikom čiste politike.

»Našoj kulturi«, — izjavljuje Malro obraćajući se francuskoj inteligenciji, — »zapretila je opasnost ne samo politička, već i dublja, duhovna...« Francuska inteligencija, a zajedno s njom i francuska kultura, našle su se na raskršću. Treba izvršiti izbor. Ali slobodan izbor nije čoveku dat, uverava Malro. »Francusku možemo zamišljati sada ne u terminima slobode, već u terminima sudbine!«

Sudbina Francuske je tragična, proglašuje dalje Malro, i izlaz za nju može da bude samo jedan — »francuska kultura mora se duhovno potčiniti.« Ali kome?

Po njemu ispada tako da se glavna »bolest« francuske inteligencije sastoji u tome što ona može postati »više ruska nego francuska«. Samo »aktivna hirurška intervencija« od strane... Amerike u stanju je da izleči Francusku njene »smrtonosne bolesti.« »Spas Francuske«, — po mišljenju Malroa, — »sastoji se u stvaranju Sjedinjenih Država Sveta«, naravno pod dominacijom Amerike. Ali to je zasad samo njegov san.

Ne žaleći boje, Malro slika tužnu sudbinu koja očekuje Francuze ako im se pruži »sloboda izbora«. Potkupljiv politički intrigant, on se ne nada baš mnogo da će se francuski narod, kada dobije »slobodu izbora«, baciti u naručja Amerike i okrenuti leđa Sovjetskom Savezu. On isuviše dobro shvata da su simpatije svih poštenih ljudi Francuske na strani SSSR. Eto otkuda je i ponikla spasonosna za Malroa formula: »Evropa se zamišlja sada ne u terminima slobode već u terminima sudbine!« Smisao ovih reči s krajnjim cinizmom komentariše onaj isti Luj Saleron iz »Karfura«: »... Pošto samo Amerika može da se suprotstavi SSSR, Malro prima Ameriku, a zajedno s njom i de Gola«.

Na taj način, za čitaoca nema više nikakve sumnje o političkom programu novopojavljenog francuskog Gebelsa.

»Mi smo nasledili«, — kaže Malro, »od pređašnje civilizacije jedan osnovni njen dar. Nije to nipošto vedra vera u srećnu budućnost — ne, tu smo veru, urođenu XIX veku, platili u našem veku atomske bombe suviše skupo. Mi smo stekli drugi dar — nemogućnost predviđanja. I baš tu nemogućnost predviđanja ja pretpostavljam iluziji predviđanja«.

Malro je svestan da je sada, kad snage komunizma jačaju u celom svetu, teško računati na uspeh otvorenih poziva za potčinjavanje američkim imperijalistima. I on pribegava grubom falsifikatu. Njega do besnila dovodi sve što ima veze s komunizmom, njemu je potrebno da pokoleba veru masa u Sovjetski Savez, i on izmišlja jednu laž za drugom. On proglašava za »iluziju predviđanja« sve što su stvorili sovjetski ljudi i čemu su svedoci bili u toku tri decenije narodi celog sveta: veličanstvene staljinske petoletke, bitka kod Staljingrada, spasavanje sveta od fašizma, herojizam posleratnih radova na obnovi. Sve, sve je to »iluzija predviđanja« vapije Malro, a realnost je »odricanje od svih duhovnih vrednosti«. Mračnjak u ulozi branioca humanističkih tradicija! Može li što biti odvratnije i manje slično istini?

Ovo shvata čak i njegov kolega Žan Pol Sartr, koji je u odgovoru na Malroov poziv upućen inteligenciji pohitao da izda svoju deklaraciju.

Sartr je iskusan demagog, i nije hteo da ponavlja Malroa. Štaviše, nasuprot Malroovoj »filozofiji«, istakao je svoju vlastitu, manje pravolinisku, ali zato, kako Sartru izgleda, aktivniju. Jer zaista, nije on hirurg već samo homeopat. On leči »pomoću onog istog otrova« kojim je otrovan bolesnik: Sartr čak pristaje da »razmišlja u terminima slobode«, odbacujući »termine sudbine«. Svakom francuskom intelektualcu Sartr ostavlja »slobodu izbora«. Istina, tu se svom snagom ispoljava Sartrova »filozofija«, nekakva metafizička, irealna neophodnost koja je zapretila čoveku (kod Malroa sudbina!) i koja ograničava tu slobodu dvema sartrovskim kategorijama »nemogućnosti« i »neprihvatljivosti«. Francuzima se daje »sloboda« da teže onome što je nemogućno, ili da se odreknu onoga što je neprihvatljivo. »Nemogućnost predviđanja« koju propoveda Malro, zamenjuje Sartr »nemogućnošću ostvarenja«, a »iluziju predviđanja« — svojom »neprihvatljivošću«. Kao što vidimo, »sloboda izbora« veoma je problematična...

Sa »filozofske« terminologije Sartr prelazi na političku. S njegove tačke gledišta komunizam je, verovatno, prihvatljiv, ali pod jednim uslovom — da nije vezan za učenje Marksa-Engelsa-Leljina-Staljina. Komunizam, koji pretstavlja realnost današnjice, komunizam nerazdvojno vezan za Sovjetski Savez, za velika imena Lenjina i Staljina, — takav komunizam neprihvatljiv je za političkog avanturistu Sartra. On mu pretpostavlja svoju varijantu »komunizma«, podlu demagošku izmišljotinu, u kojoj se najveće ideje našeg doba bezobzirno prilagođavaju potrebama antisovjetske propagande. Sartr propoveda famoznu »slobodu ličnosti«, neograničenu makakvim normama »partiske pripadnosti«. Takav »komunizam« ne pretstavlja, po Sartrovom mišljenju, opasnost po realne planove američkog gospodstva i vrlo je zgodan da se namagarče mase.

List »Karfur« se privoleva Malroovoj formuli kao »dubokomislenijoj i politički prihvatljivijoj«, ali istovremeno priznaje da i Sartrov stav nije bez vrednosti, jer će »neizbežno dovesti ljude koji su skloni politici u redove socijal-demokratije leonblumovske sekte«. Za Amerikance i njihove posrednike iz »Karfura« to je sasvim pogodno.

Sartr se nije ograničio na objavljivanje deklaracije. Kao književnik, rešio je da pojača svoju platformu novim delom, komadom pod naslovom koji mnogo obećava — »Prljave ruke«.

Prema pisanju štampe, novo Sartrovo ubojno delo pretstavlja »dramatizovan sukob« između realiste i idealiste. Junak komada, stari bankar Hederer je idealista koji svoj posao i u kancelariji i u politici obavlja »čistih ruku.« On ne voli prljavu politiku i stiče bogatstvo »čistih ruku«. Njemu nasuprot stavljen je neki Igo, realan političar. Ali se realna politika, prema Sartru, može obavljati samo prljavih ruku. I mladi realni političar, pretstavnik nekakve »proleterske partije«, diže prljave ruke na bankara čistih ruku i ubija ga još pre nego što stižu da se Iga odreknu oni koji su ga podržavali i naoružali, tj. »proleterska partija«, koja se na taj način potpuno kompromituje.

Sartrov komad »Prljave ruke« bučno je propao. I sami Sartrovi prijatelji i poštovaoci morali su priznati da u njoj »umesto žive krvi teče nekakva surutka. Ljudi u komadu samo su nosioci Sartrovih ideja i napunjeni su njima kao boce, do samog grlića«. Međutim, porazne recenzije uvek se završuju patetičnim rečima o »smelosti i poštenju« Sartra-političara.

U stvarnosti međutim, smeli i pošteni ljudi Francuske dobro znaju da sva ta pera koja izbacuju reke mutne »filozofije«, koja propagiraju u »terminima slobode« ili u »terminima sudbine« svakojake »nemogućnosti« samo da bi očistila put američkom dolaru, — sva ta podmitljiva pera vode jedne i iste prljave ruke međunarodne reakcije.

N. KARINCEV

Iz »Literaturne gazete«

ČEHOSLOVAČKA

Dvadesetpetogodišnjica čehoslovačkog radija

Čehoslovački radio proslavio je ovih dana 25-godišnjicu svoje delatnosti. Tom prilikom, u Pragu je otvorena izložba koja prikazuje razvoj čehoslovačke radiofonije od njenih početaka do danas. Između ostalog, izloženi su i prvi televizijski aparati domaće konstrukcije koji po kvalitetu premašuju američke aparate.

MAĐARSKA

Časopis Društva Mađarska—Jugoslavija »Deli Čilag«

Od pre nekoliko meseci biiten Mađarsko-jugoslovenskog društva u Budimpešti pretvoren je u veliki luksuzno opremljeni časopis koji donosi članke iz društvenog i političkog života Jugoslavije, kao i prikaze i priloge o kulturnom uzdizanju Jugoslavije. U broju 4, koji je izišao o stogodišnjici Mađarske revolucije, objavljen je govor Milovana Đilasa održan na svečanoj sednici mađarskog parlamenta. Pored članaka o agrarnoj reformi, o industrijskoj izgradnji, o omladinskim radnim akcijama i uslovima života u Jugoslaviji, — ilustrovanih slikama, u tom broju izišao je i članak J. Popovića o Đuri Jakšiću uz jednu prevedenu Jakšićevu pesmu, članak Lasla Hadrovića o Otonu Župančiću sa nekoliko prevedenih pesama, odlomak iz partizanskog dnevnika Vladimira Nazora, članak o poemi »Jama« Gorana Kovačića, i razne informativne beleške. U broju 3 ukazana je velika pažnja Augustinčićevom spomeniku Crvenoj armiji u Bavini.

OSVRTI NA KNJIGE

Dve knjige Vjekoslava Kaleba

(„Novele“ izdanje Prosvete i „Brigada“ izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske)

Zbirka koju je izdala Prosveta u Beogradu sadrži pripovetke Vjekoslava Kaleba sa temama iz vremena pre rata. Ona je sadržajno oštro odvojena od pripovedaka značajne zbirke »Brigada«, u kojima su obrađeni motivi iz narodnooslobodilačke borbe.

U »Novelama« Kaleb je opisao bedu stanovništva koje je živelo na obalama mora u surovim uslovima života. Svaki motiv »Novela« ispunjen je sadržajno tom surovošću, koju pisac potencira kao jedini vid stvarnosti, a ta stvarnost je više stihijna nego društvena. Život čoveka koji je prepušten golom kamenu na kome nema plodne vegetacije pisac obnažuje do te mere da je on spušten ispod života životinja koje u istom podneblju zajedno s njim žive. Prema prikazu pisca u ovim »Novelama« čovek je urastao u kamenjar, i gmiže po njemu nemajući snage da se uspravi, premlaćen nemaštinom i divljinom. Postoji u njemu samo jak i slep nagon samoodržanja koji ga nosi kroz glad, kroz muke siromaštine i bede. Taj slepi nagon Kaleb vidi kao jedino, i on čoveka snižava do nekog čisto biološkog bića. U svakoj od ovih novela beda je poplavila i opustošila život stanovnika na pribrežju mora. Ona tog stanovnika skine katkad s kamenjara i donese ga u grad, ali to biva i tada kada je on prinuđen da na gradsko tržište donese i svoje rođeno dete. Predaje ga prvoj gradskoj jazbini u koju slučajno upadne (»Vrata od grada«), ili ga ostavlja neizvesnosti, niti zna kome ga ostavlja i u kakve svrhe (»Odlazak Perušine«). Otkida ga od sebe da bi dete pošlo »za kruhom«, da bi se odvojilo od mračne sudbine svojih roditelja u kojoj nikakvog svetla nema.

Ta biološki naturalistička koncepcija Kaleba o skoro beslovesnom stupnju života čoveka našla je najcrnji izraz u noveli »Prosjak«. Tu prosjak kao hrčak skuplja otpatke od hrane, donosi ih porodici koja eksploatiše njegovo prosjačenje, obavlja neku vrstu torbarenja nasitno sa krpama koje skuplja bogoradeći milostinju i promiče putevima potpuno lišen ljudskog lika. Tu je beda smlatila sve što je bilo ljudsko u čoveku. Prosjak se u tom Kalebovom prikazu, identifikuje sa prljavštinom, sa blatom, sa bunjištem. On je tu kao neka gmizava nakaza, sav izobličen, izišao, kako kaže pisac, iz ljudske kože.

Ljudi koje Kaleb prikazuje u ovim novelama nalaze se na rubu prosjačkog položaja. Prosjak je projekcija njihovog života na najdubljem stupnju bede. I one koji su iznad prosjačkog položaja Kaleb najčešće slika u izobličenosti i podivljalosti druge vrste različite od one kod prosjaka, ali vrlo slične njoj. Svi su gotovo pomalo fizički rasklimatani i rovašeni, u međusobnim odnosima razdvojeni, raskinuti. Nema u ovom prikazu Vjekoslava Kaleba seoskih stanovnika na moru gotovo nikakve fizičke lepote, nijednog umno uzdignutog u prirodnoj bistrini i svežini vitalnosti. Slika koja se susreće u ovim novelama, a koja nosi jako i proizvoljno forsirano regionalno obeležje jeste muž, žena i magarac, a magarac je nekako u toj slici viši, lepši, dostojanstveniji od ljudi. Prikazujući uticaj bede, kao neke stihije, na ljude, Kaleb je toliko lišio ljude njihovih vrednosti, da taj prikaz više unižava čoveka koji je žrtva određenih uslova nego što razotkriva i optužuje nečovečne uslove u kojima on živi i protiv kojih su se mnogi ljudi zaista svesno borili u bivšoj Jugoslaviji. I čovek na samrtnom odru je u tom prikazu slika smlačenosti, nešto što ne izaziva više ni sažaljenja ni saučešća, toliko fizički i duhovno izobličen.

Samo u jednoj noveli, u »Susretu«, ima izvesne poezije života. Tu ima želje da se čovek digne više. Tu ima čežnje za dobrim i lepotom. No ta čežnja nije upravljena stvarnosti, ljudima na zemlji. Ima u njoj nečeg verski ritualnog, asketskog traženja duševne čistote u odricanju života (»O ne daj da se tvoja duša ispuni saznanjem, ni veseljem vanjskim, prostim, jer će se tad od tebe vraćati sve, odbijati kao od tvrdog zida i ti ćeš postati običan čovjek koji traži zlobu u tuđem oku«).

Mučan utisak iz ovih novela dolazi ne samo zbog toga što je beda sama po sebi mračna i bespoštedna, već i zbog toga što je pisac jedino nju i njeno razorno dejstvo video u životu seoskih stanovnika pri obalama morskim. U ovim novelama Vjekoslava Kaleba ljudi nemaju ni svesti, ni međusobne ljubavi. Svugde je samo surova borba za opstanak i međusobni odnos u najvećoj meri biološki. Roditeljska osećanja su potpuno utrnula: Nema mladosti u ovim novelama, a nema ni veselja. Kada se pojavi veselje i ono je divlje i nekako neprirodno. Novela »Veselje u raju« opisuje svadbu dvoje sasvim ostarelih kojima je svadbeno veselje došlo sasvim pozno u životu, jer ih je i smrt surovo ismejala. Porodica se našalila time što je venčala svog starog sa prestarelom devojkom i priredila svadbenu procesiju kao karnevalsku sotiju. Inače se čovek u ovim novelama Kaleba ne šali i ne smeje. Vedrijeg motiva ima samo u noveli »Marač nije umro« u kojoj je u živim lokalnim bojama ilustrovan stari lukavi seljak koji je prepredeno vukao za nos svoje susede.

Ove novele Vjekoslava Kaleba nose jako regionalno obeležje. One to obeležje nose i u motivima, i u ambijentu, u govoru ljudi, u karakteristikama i specifičnosti primorskog seoskog života. Vjekoslav Kaleb je hteo da ilustruje život seoskih stanovnika na morskim obalama elementima samog tog života, ne onako kako su ga dotle prikazivali pisci, posmatrajući ga iz morskih kupatila, ili iz obalskih luka i gradova. Kaleb je tražio da prikaže onog primorskog seljaka koji svlači sa kamenjara na magaretu nešto hrane i voća u grad u punoj surovosti i divljini uslova u kojima je živeo pre oslobođenja, ali u književnoj obradi tih motiva ima toliko naturalističkog zamračivanja, da taj delimični isečak života iako intenzivno izražen, nije dignut do pune umetničke istinitosti.

U novelama je beda nadvladala, utukla svet koji podivljalo živi u kamenjarima morskih obala potpuno odvojen od civilizovanog života. Kao da je na nekom pustom i zabačenom ostrvu u tropskim predelima izgubljenog mora. Ne dopire do njega ni tračak svetlosti one svesti koja je živela žilavo i uporno rasla pre rata kod seoskog stanovništva naših obala u odnosu na njihov položaj i uslovljenost toga položaja. Beda je u novelama pritisnula taj svet hibridno, kao neka čudovišna sila kojoj nema otpora, a pisac ponekada izgleda kao ravnodušni promatrač koji skuplja slike surovih slučajnosti.

Pripovetke iz zbirke »Brigada« sadrže drugu tematiku, i sasvim drugi život stanovnika na morskim obalama. Tu je prikazan čovek žilav, slobodan, ličnost, čovek koji se ne da pokoriti, koji ima svesti, ljubavi prema čoveku, prema narodu, čovek međusobnog odnosa, interesa i žrtve za više ciljeve. Tu je narod koji se bori protiv okupatora, i u borbi savlađuje glad, muke, napore i smrt. I dok je čovek u »Novelama« spušten na najprimitivniji stupanj, na prapočetak ljudskog života, dotle je čovek u »Brigadi« ličnost koja misli, oseća za druge, ima životnu svrhu, veruje u bolji život, bori se svesno za njega. Zbirka »Brigada« izdigla se iz onog životinjski nagonskog, divljeg i neprijateljskog čoveka, čega u velikoj meri ima u »Novelama«, i pokazala u ljudima sasvim malim po svome položaju, u ribarima i obalskim radnicima velike ljude, velike borce i patriote. Najsnažnijeg i najuzbudljivijeg prikaza takvih ljudi ima u pripovetci »Četiri vozara«. Tu je Kalebovo poznavanje i doživljavanje intimnog života ljudi sa obala mora došlo do najživotnijeg umetničkog izraza. Vozari na moru vrše svoj veliki patriotski zadatak prosto, jednostavno, bez pretenzija, bez slavoljubivosti, anonimno, a njihovi podvizi su jedinstveni. Oni prenose borce na brodiću koji treba skriti od patrolnih neprijateljskih čamaca na otvorenom moru, iz dana u dan i iz noći u noć stavljaju na kocku svoj život, i to čine s dirljivom jednostavnošću i skromnošću. Kaleb tu pripovedački uzbudljivo daje dramu na moru. Ljudi su pod pritiskom širine i dubine mora, tame na moru, a na jednom se začuje opasni, zlokobni motor neprijatelja. Doživljujemo reagiranje ljudi, u toj opasnosti po život, onih prostih, sirovih, na moru ogrubelih i otvrdlih ljudi u čija je osećanja, misao i duh pripovedač Kaleb pronikao, i onih hrabrih boraca sa kopna koji ne poznaju more. On ih daje prisnije, verodostojnije, nego onog strašljivca s majkom na brodu čije je likove dosta shematski prikazao.

Pripovetka koja nosi naslov »Brigada« obrađuje jednu veliku temu. Kaleb se poduhvatio u njoj da opiše herojsko i natčovečansko savlađivanje najtežih i najstrašnijih prepreka u danonoćnim marševima brigade kroz puste, snežne, nedogledne planine, do proboja kroz neprijateljski obruč. On se poduhvatio da opiše šta je sve naš borac podneo, sve one surovosti gladi, hladnoće, bolesti, hoda bez stanka i odmora, izložen mitraljiranju neprijateljskih aviona. Kaleb uspeva da surovost prirode i gladi koja muči borce pretstavi snažnim, slikovitim opisima i vizuelnim pretstavama takvog lančastog mučnog hoda i ličnim doživljajima izmučenog borca koji savlađuje i samu smrt. Ono što ne uzdiže ovu dramatičnu pripovetku do herojskog epa, to je otsustvo onih osećanja i ideja koji su bili motor istrajnosti i požrtvovanja borbenih partizanskih brigada. To je otsustvo naglašenosti onog velikog cilja narodne borbe koja čini da marš nije bez kraja, da kraj puta borbe nije nedogledan. Kaleb se više zadržavao na bizarno subjektivnome nego što je pronikao u tipično i svesno, on je dao ne sasvim suvišni odraz kroz svest umornog i grozničavog pojedinca, a manje objektivnu stvarnost kroz subjektivnu prizmu svesnog i nadmoćnog umetnika.

Pripovetka »Prozor« daje jedan impresivan lik mladog junaka koji je iz naroda stupio u borbu sa herojskim podvigom. Taj mladi junak je ponesen osvetničkom mržnjom, odvratnošću prema zverstvima okupatora i bolom prema žrtvama izvršio takvo delo čije veličine nije svestan. On je samoinicijativno, prelazeći preko straha od smrti, upao sam u neprijateljsko gnezdo i razorio ga. A to neprijateljsko gnezdo je ista škola u kojoj je nedavno on učio, a u kojoj su fašisti ubili njegovu učiteljicu i njegove drugove. Kaleb je ušao u njegova osećanja pred ovim podvigom, ocrtao njegov mladićki lik sa donekle uprošćenim svojstvima čoveka iz naroda koji je u borbi srčan, dovitljiv, prodoran, iako ga pisac prikazuje s izvesnom psihičkom otsutnošću od zbilje.

Karakteristična je i pripovetka »Na pragu«, u kojoj je Kaleb ocrtao lik jednog mladića koji je bio tek na pragu borbe protiv okupatora, još nedovoljno odlučan i svestan, a prilike su ga gurnule odmah na prvom koraku u samo ustaško mučilište. No psihologija tog mladog intelektualca je ponegde forsirano konstruisana, a prizori mučenja devojke-borca na ustaškoj policiji dati su više naturalistički nego realistički.

Prva pripovetka u zbirci »Kronika dana« ima po svome kompozicionom sklopu najviše veze sa »Novelama«. Tu je ona razbijenost kompozicije na čestice, epizodne sličice, koje su tako nabacivane da izazovu utisak uzmućenosti primorskog života. Tu su i ličnosti ovlašno skicirane i prikrivene slikanjem na velikom platnu događaja celog primorskog grada koji trpi udar okupatora i izdajica udruženih u zločinu i pljački.

Tu se išlo i za prikazom psihoze koju je izazvalo prikupljanje talaca i smrtna opasnost nad gradom, prikazom koji je u književnom izrazu dobio opet jako regionalno, koloritno obeležje.

No ova široko postavljena i živa pripovetka ipak nema kompozicionog zamagljivanja kojeg je bilo u Novelama, kao što je, na primer, ona »Između dana i noći« u kojoj je pisac hteo da prikaže noćni štimung kraj mrtvačkog odra sa naglaskom misterije smrti i u tom štimungu psihozu straha seljaka od zlih duhova i vampira. U toj ranijoj pripovetci čitalac izgubi osnovnu tematiku iz vida i na kraju se zapita šta se htelo sa pripovetkom, jer sve se odvijalo pred njim u mutnome, nagoveštenome, neodređenome.

Što ima nejasnosti, tamnila u književnoj pretstavi razvoja fabule i likova nalazi se dosta uzroka i u stilu pripovedanja Vjekoslava Kaleba u »Novelama«. Kaleb je u »Novelama« išao za »smelim«, neuobičajenim upoređenjima, onim koja frapiraju i iznenađuju invencijom. Imalo je u tom i težnje za originalnošću, pogdegde i prisilne, sa smerom da se čitalac kakvom figurom koja ne bježi ni od apsurdnosti lupa po glavi. Recimo ovakva slika čoveka u automobilu: »Čovjek se uklopio u stroj i podao se, ravna se prema njegovim potrebama, postao kukac, životinja druge vrste: obuhvaća sve svojim zakonima kretanja i potroška, i eto ga nepoznata nama, koji stojimo na svojim nogama.« Ili »življe zakorača, realistički, i namršti se odlučno«.

Ta težnja za smelošću u slici, za pojačavanjem i drastičnim merama utiska kod čitaoca dovodila je pisca u »Novelama« i do čistih naturalističkih pretstava i do vulgarne primitivnosti. Na primjer: »Mate je ustajao sate prije zore i zlobno (toj se zlobi nije mogao oduprijeti) budio ženu, dok je u mraku rastezao i njušio čarape, okorjele u blatu od znoja i zemlje.« Ima ovakva grubost u poređenju: »Mozak mu se beznadno naprezao, i oči su mu iskočile od muke kao pužu: trudio se da dokuči, kao dijete kad ima pune gaće, pa ne razumije što se dogodilo, ne zna kako bi se oslobodilo neugodne gnjecave vlage; navika je tu da drugi očisti i sve dade u ruke«. A ovo upoređenje imalo je za svrhu da nam prikaže položaj prosjaka koji nije dobio željenu hranu. Ili ćemo uzalud tražiti smisao slici: »A naokolo se smrt širi. Umiru ljudi kao odojčad na gomile. Pretvaraju se u hladno meso, mesarsko«. Stil Vjekoslava Kaleba trpi i od dosta nepravilnosti u jeziku. To je možda i zbog lokalnog žargona koji je izvršio veoma jak uticaj na pisca, a to je, svakako od značaja za metod pisca, jer mišljenje i jezik su nerazdvojni.

Zbirka »Brigada« je čistija, u književnom izražavanju, jasnija i čitaocu dostupnija. Tematika je bliža, životnija i značajnija za interes čitaoca. Iako i »Novele« pokazuju spisateljske kvalitete u originalnosti slike života ljudi čiji je život bio po strani od istinite obrade književnosti, u bojama podneblja i karakteristikama ljudi,— zbirka »Brigada« je prihvatljivija, jer u njoj dolazi do izraza zdraviji odnos prema životu i čoveku, veće poimanje zbivanja stvarnih pokretačkih snaga. Čovek tu ima svesti i savesti, i nije kukac koji gmiže po zemlji. U ovoj zbirci Kaleb je oslobođen kosmičkog gledanja na čoveka kao na crva i verovatno neće više trošiti svoju pripovedačku snagu na teme kao što je ona »Prosjak« na kojoj se razbija život u prah ništavila. No ostaće čitaocu dublje urezani i iz »Novela« pojedini likovi i impresivni momenti iz života. Tako na primer onaj mali Mirko koji je položio svoj život u konja (»Noć«) ili onaj drugi dečko Perušina koji je u novom odelu našao uzdignutost iz bede, prvo veliko radosno uzbuđenje kome nema mere.

Vjekoslav Kaleb ima jedan znatan kvalitet kao pisac, a to je neposredno doživljavanje života ljudi iz najširih narodnih slojeva i ulaženje u njihove odnose, njihove intimnosti, njihov način opštenja i izražavanja, sposobnost za slikovitim ilustracijama tog života. Ako se oslobodi do kraja naklonosti ka forsiranoj konstrukciji, prečišćavajući stil i jezik, utvrđujući sa još više odgovornosti svoj metod obrade književnih tema iz savremenog života, tražeći u njemu izvore svoga stvaralaštva, vjerujemo da će daroviti pisac Kaleb obogatiti našu literaturu novim uspesima, a sam naći put do punog umetničkog realizma.

Velibor GLIGORIĆ

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Pokretanje književnih časopisa u Kragujevcu i Šapcu

Pored novih književnih časopisa u republičkim centrima (u Zagrebu i Sarajevu), početkom ove godine pojavili su se prvi književni časopisi i u manjim gradovima naše zemlje. Aprila meseca izišao je u Šapcu prvi broj časopisa »Zvezda«, a u maju je pokrenut kragujevački časopis »Naša stvarnost«. Ovi časopisi, iako ograničeni na manje područje i uži krug saradnika nego časopisi u većim republičkim centrima, imaju svoje specifične zadatke i posebnu, ne manje odgovornu ulogu u kulturnom životu naše zemlje. U uvodnom članku prvog broja kragujevačkog časopisa »Naša stvarnost« već je jasno naznačeno koji su ti zadaci. »Naša stvarnost«, kao i šabački časopis »Zvezda«, okuplja književne početnike, većinom mlade ljude, koji već aktivno rade u srednjoškolskim i drugim književnim sekcijama i kružocima, s perspektivom da se krug saradnika proširi i na okolna mesta, na srednjoškolsku, radničku i seosku omladinu cele oblasti.

Ovi časopisi treba da zabeleže sve pozitivne težnje i postignuća na književnom i kulturnom polju i da što potpunije odraze kulturni život u mestu i okolini. Prvi brojevi pokazuju da oba časopisa već pravilno pristupaju svojim zadacima. Tako u kragujevačkoj »Našoj stvarnosti«, pored učenika gimnazije, sarađuje i radnička omladina.

Šabački časopis »Zvezda« pokazao je pravilnu težnju da kritički zabeleži pojedine pojave i kulturne manifestacije u mestu i okolini, ukazujući kako na pozitivna postignuća, tako i na nedostatke i propuste. Oba časopisa dosta živo prate kulturni život u mestu, beležeći značajnije vidove kulturne delatnosti (rad biblioteka i čitaonica, pozorišta i seoskih diletantskih grupa, književne večeri, muzičke priredbe itd.).

Bilo bi svakako potrebno da u ovim časopisima, pored omladinaca, književnih početnika, sarađuju u većem broju i drugi kulturni i prosvetni radnici iz grada i okolnih mesta. Time bi časopisi, pored književnosti, obuhvatili i druga područja i značajnije pojave u društvenom i kulturnom životu svoga kraja.

Pripovetke i pesme u »Zvezdi« i »Našoj stvarnosti«, iako su to početnički radovi, prvi, većinom nevešti pokušaji da se književno izrazi stvarnost, pokazuju uglavnom pravilno i odgovorno pristupanje tematici borbe naših naroda i izgradnje zemlje. Časopis »Zvezda« objavljuje i već ranije štampane pesme naših poznatijih pesnika, što svakako nije potrebno ni pravilno, tim pre što i »Zvezda« i »Naša stvarnost« okupljaju već znatan broj saradnika i imaju uslova da svojim vlastitim snagama i mogućnostima izvrše zadatke, koje su preuzeli na sebe.

Z. M.

Značaj i uloga pozorišnih listova

Većina pozorišta u našoj zemlji izdaje svoje pozorišne listove: neka povodom premijera ili obnove pojedinih dela, neka u utvrđenim terminima, jedanput ili dvaput mesečno. Ovi pozorišni listovi morali bi da vrše, pa neki i nastoje da vrše, važnu kulturnu ulogu. Već samo letimičan pogled na statistiku posete pozorišta pokazuje brojke koje govore o desetinama hiljada gledalaca. Ovo jasno potvrđuje da pozorišta postaju sve važniji faktor u kulturnom životu radnog čoveka. Nova uloga pozorišta u narodnoj državi odražava se u izmenjenoj repertoarskoj politici, u težnji ka umetničkom i realističkom postavljanju režije, glume i inscenacije, u izmenjenoj ulozi glumca i čitavog pozorišnog osoblja i, najzad, u izmenjenoj ulozi i značaju pozorišnog lista. Ukoliko se izmenila uloga pozorišta, u istoj meri promenila se i uloga pozorišnog lista, koji mora da nosi obeležje informatora na istorisko-kritičkoj, pedagoškoj i estetskoj liniji, i koji, kao takav, treba da pomaže gledaocu da može što potpunije i svestranije da shvati delo koje se prikazuje, da mu otvori i otkrije sve one umetničke, književne i moralne vrednosti, koje bi mu možda ostale skrivene, jer su radnom čoveku sve do nove Jugoslavije bila zatvorena vrata pozorišta.

U narodnom pozorištu, koje je to zaista postalo po karakteru i po sadržini, pozorišni list dobija sasvim drugi značaj i smisao no što ih je imao u prošlosti. Istina je da repertoarska politika u pozorištima nije još u punoj meri izgrađena, da se još uvek pruža nedovoljno pomoći pozorištima u manjim gradovima, da su pozorišta u prvom razdoblju posle oslobođenja rasla uglavnom u kvantitativnom pogledu, jer je valjalo nadoknaditi ono što nije bilo učinjeno u prošlosti. Ali vidni su i kvalitativni uspesi: pozorišta, oslanjajući se na pozitivne domaće pozorišne tradicije, počela su da kroz novi repertoar izgrađuju istinski realistički stil glume i režije. A pre svega, ne sme se zaboraviti ono što u tolikoj meri menja ulogu pozorišta — naime, nova publika, koja je, besumnje, jedan od pozitivnih faktora razvitka pozorišta u Jugoslaviji.

Zbog svega toga pozorišni listovi moraju odražavati novu ulogu pozorišta kao značajnog kulturno-vaspitnog faktora. Ne sme se izgubiti iz vida činjenica da postoji jasna i logička veza između repertoara i pozorišnog lista. Ukoliko je bolji repertoar u jednom pozorištu, utoliko je važniji zadatak pozorišnog lista. Razumljivo je, da bi svako svođenje pozorišnih listova na jedan kalup bilo štetno, jer se pozorišni list mora oslanjati na domaći pozorišni i kulturni rad, on mora da odražava repertoar svoga pozorišta, da beleži sve ono što je karakteristično i pozitivno u onom pozorištu pri kojem pozorišni list izlazi. A cilj je svih pozorišta i pozorišne politike, pa i pozorišnih listova, isti — privući i kulturno podići novu publiku, novog slobodnog čovekatvorca, graditelja nove Jugoslavije, koji željno unosi u sebe velika umetnička dela današnjice i prošlosti, velika domaća i strana dela iz oblasti drame i opere. I zato pozorišni listovi moraju biti pisani i uređivani baš za tog čoveka. A to znači da moraju biti na idejnoj i kulturnoj visini.

Da bi se to postiglo moraju se ukloniti sve one slabosti koje se javljaju u pozorišnim listovima, kao što se mora ustanoviti i to zašto nisu pozorišni listovi bili dobri u prošlosti, jer nastavljati rad u više ili manje neizmenjenoj formi značilo bi, u krajnjoj liniji, izopačenje kulturnog rada i vaspitanja. Uprkos katkad dobroj volji i poštenim namerama pojedinih pozorišnih radnika, nekadašnji pozorišni listovi nosili su obeležje antidemokratske politike buržoaskog društva. Skoro svi oni imali su reklamni, površni, pikantni karakter; slavili su poznate i nepoznate pisce plitkih komedija; donosili su proizvoljne članke o poznatim dramskim i operskim delima; skoro uvek su lažno pretstavljali rad i značaj domaćih dramatičara ukoliko su ovi uspevali da dođu na pozornicu; redovno su izneverali klasične autore, ističući u njihovim delima neke spoljne elemente na štetu sadržaja i istine koja je u delima izražena; redovno su hvalili ovog ili onog glumca — ljubimca na liniji ukusa nekadašnje publike, a, sem toga, posvećivali su svu pažnju samo centralnim pozorištima, ne vodeći računa o ostalim pozorištima u zemlji. Pozorišni listovi svodili su se uglavnom na reklamni dodatak programa.

Još danas primećuju se u pozorišnim listovima negativni uticaji prošlosti, naročito u slučajevima kada su zamišljeni kao nastavak nekadašnjih pozorišnih listova, pa su se izmenili samo utoliko ukoliko je to zahtevao novi repertoar. Međutim, način pisanja i uređivanja ostao je često isti.

Pozorišni list mora biti uređivan u tesnoj vezi sa domaćim repertoarom. Ako, na primer, pozorište prikazuje domaći komad bilo savremen bilo klasičan, uređivanje pozorišnog lista mora biti usmereno na to da pruži gledaocu obaveštenja o domaćem nacionalnom pozorištu, o njegovim putevima i uspesima, o domaćoj nacionalnoj tradiciji i produkciji, da otkrije sve one napredne strane u njoj, tim pre što je u staroj Jugoslaviji napredna domaća dramska produkcija bila stalno zapostavljana u korist nenapredne, ili deformisana (cenzurisanje Cankarovih drama). Ako pozorište prikazuje dela stranih pisaca, list treba da čitaocima prikaže značaj pisca i dela i ocrta kulturu tog naroda i tog doba.

U nekim našim pozorišnim listovima i sada se može naići na duh koji je potpuno tuđ našoj kulturnoj politici i njenim ciljevima. Sem toga, ima i primera tobožnjeg pisanja »za narod«, koje se u stvari svode na konfuznost ili na gruba pojednostavljivanja, što nema nikakve veze sa našim umetničkim putevima niti sa novom publikom koja želi da uči. Ne treba gubiti iz vida da je pisanje i u pozorišnim listovima odgovoran posao, jer iz njih publika želi nečemu da se nauči i ima poverenja u njih. Zbog toga iz ovakvih listova treba ukloniti reklamu i slavopojke koje nemaju nikakve veze sa ozbiljnom popularizacijom dela, interpretacijom i glumcem. Pozorišni listovi treba da pokažu kako se danas cene glumac i pozorišni rad kao časno i kulturno delo, koje ne traži ni zvezde ni ljubimce već savesne glumce, pevače, reditelje, scenografe i dirigente visokih umetničkih kvaliteta.

Pozorišni listovi moraju biti živi dokument pozorišnog života, problema i puteva, uspeha i neuspeha, stremljenja i programa, rada i stila ka stvaranju realističkog teatra, a njihovi prilozi pisani principijelno i jasno.

Sem toga, pozorišni listovi moraju poklanjati veliku pažnju informacijama o životu i radu ostalih pozorišta naše zemlje. Oni bi na taj način postali čvrsta veza među pozorištima, prenoseći uspehe i dobre strane jednog pozorišta na drugo, upoređujući teatarske tradicije svih naših nacionalnih pozorišta. Izmena informacija i pažljivo praćenje rada bili bi značajan doprinos i u kvalitativnom podizanju pozorišta.

Tako uređivani pozorišni listovi, raznoliki, oslanjajući se na domaće pozorište, a prateći, uz to, pozorišni život i rad ostalih pozorišta, postaće i čvrst i značajan oslonac stotinama sindikalnih i diletantskih pozorišnih grupa, koje rade po selima i manjim gradovima, a naročito u industriskim centrima.

B. S.

KROZ STRANE ČASOPISE I LISTOVE

Položaj italijanskih intelektualaca

U trećem broju italijanske političko-kulturne revije »Rinascita«, čiji je direktor Palmiro Toljati, objavljen je članak poznatog italijanskog građanskog pisca Korada Alvaro o položaju italijanskih intelektualaca. U samom početku Alvaro ističe da je članak ponudio časopisu »Rinasciti« zato što se danas u Italiji ne može naći list, sem levičarskih, koji bi hteo da objavi članak sa temom koju on obrađuje. »Ima mnogo načina da se uguši sloboda štampe. Jedan, najlegalniji, sastoji se u tome da se od štampe stvori monopol« — piše Alvaro.

Nedavno su se u Italiji udružili intelektualci za odbranu kulture. Ovo udruživanje postalo je meta napada reakcionarne i plaćene štampe, kao i istaknutih i odgovornih ličnosti degasperijevskog državnog aparata. Italijanskim intelektualcima, koji su se ujedinili da brane kulturu svog naroda i da je unapređuju, plaćena pera cinično prebacuju da su se udružili »zbog lova za dobrim mestima i zaradama.« Korado Alvaro iznosi, međutim, bogatstvo mnogobrojnih katoličkih izdavačkih preduzeća i ustanova, pa kaže: »Zarade su tamo, tamo je bogatstvo koje se stiče stotinama hiljada primeraka koje vernici kupuju zatvorenih očiju verujući u mišljenja revija specijalizovanih u moralu, tamo je reka miliona koji utiču iz svih potoka. Zašto se tamo nisu okrenuli intelektualci i pisci? Demohrišćani znaju dobro i iz iskustva, da novac nije ono što pokreće italijanskog intelektualca. Znaju da je ovo podmetanje novca prljava izmišljotina, obična prljava izmišljotina koja bi se mogla oprostiti ljudima kojima su tuđi principi morala, savesti, ljudskog dostojanstva, ali koja u ljudima koji se pozivaju na Hrista, više degradira hrišćansku savest nego što vređa jednog građanina«.

Pošto je izneo karakter današnje italijanske štampe i cenzora koji bi hteli da vrate Italiju u srednji vek i koji onemogućuju svaku naprednu kulturnu aktivnost, Alvaro iznosi pitanje udruživanja intelektualaca: »U našem slučaju radilo se o tome da se pronađu razlozi zbog kojih su se nekoliko stotina ljudi različitih disciplina ali odgovornih za italijansku kulturu, udružili da nađu mogućnosti za obnovu kulture i kulturne aktivnosti, to jest jedne od aktivnosti sa kojom se jedna nacija pretstavlja svetu«. I šta se događa? Intelektualci su »postali sumnjivi, zapretilo im se da će im biti oduzete životne namirnice... Najbojažljivije prisilili su na izjave o glasanju«.

»Dobro je zabeležiti ovde — piše na kraju Alvaro — kakvi su hronični uslovi pod kojima žive intelektualci naše zemlje, da bi sutra prelistavajući dokumenta našeg vremena, poneko se prestrašio jedne civilizacije tako teatralno nakinđurene ljudskim dostojanstvom i slobodom a u suštini tako neprijateljske kulturi, njenom razvitku, njenim dužnostima...«

Američki časopis o uslovima života američkih kompozitora

Američki časopis »The Atlantic« u svom martovskom broju donosi članak, u kome se tvrdi da u Sjedinjenim Američkim Državama nijedan ozbiljan kompozitor ne može da živi od svog rada. Manji orkestri, kamerni orkestri, horovi i reproduktivni umetnici kompozitorima uopšte ne isplaćuju tantijeme. Orkestar s budžetom od 600.000 dolara plaća kompozitoru otprilike svega 0,5% za tantijeme. Prema tome kompozitor čije delo izvodi veći orkestar, prima 20 do 50 dolara, u slučaju ako mu kompozicija nije štampana. Ako je štampana, on je dužan da dijeli tantijemu sa izdavačem. Kompozitoru čije se delo izvodi u većoj operi, isplaćuje se najviše 100 dolara, a često i manje.

U Njujorškoj filharmoniji u najboljem periodu njenog rada, otpalo je na tantijeme kompozitorima manje od dve petine ukupnih rashoda. Huntington Cairns, autor članka, kaže da je on za svoju simfoniju, koju je izvela Njujorška filharmonija, a istovremeno je prenosio i radio, primio svega 75 dolara tantijeme. Samo za umnožavanje deonica, on je, međutim, utrošio 250 dolara, pa je prema tome oštećen sa 175 dolara.

Karakterističan je komentar autora članka. Pisac uopšte ne vidi rešenje problema i, zavaravajući sebe i druge konstatacijom da je istorija pokazala da su svi veliki umetnici živeli u siromaštvu ili su imali svoje mecene, on zaključuje da je to jedan od onih problema koji se ne mogu rešiti.

Među njima

NACIONAL-SOCIJALISTIČKI KONGRES U BIOSKOPIMA LOS ANDJELESA

U Los Andjelesu nedavno je prikazan film o nirnberškom kongresu nacional-socijalističke stranke 1938 godine. Sav grad bio je preplavljen reklamama za ovaj »veliki istoriski film nemačke nacional-socijalističke stranke«. Na reklamama je pisalo: »Prisustvujte epizodama kongresa Stranke u Nirnbergu! Čitava dva sata, na platnu, sva pompa i sav sjaj trećeg Rajha! Očaravajuća vizija Stranke na vrhuncu njene moći.«

Vlasnici bioskopskih dvorana nisu sami, »neodgovorno« i za svoj račun, napravili ovakvu bučnu posmrtnu reklamu hitlerovskoj stranci. To je pokazala i kritika koja je preko štampe propratila ovaj film epitetima »kolosalan«, »gigantski« »dostojan da izazove poštovanje«. Sve to u vreme kad se preko okeana čuju tolike priče o »demokratiji«.

BILJEŠKE IZ ALBANIJE

Marijan JURKOVIĆ

Sa lica ljudskih i sa lica zemlje albanske čitaš tragove trnovog, ali slavnog puta ovog naroda koji je još prije trideset i šest godina bio turska raja, a danas živi u svojoj Narodnoj republici i kreće se u socijalizam.

Svijetlih i ozarenih čela prolazili su u Tirani Prvoga maja više od dva sata trudbenici širokim bulvarom koji nosi ime Nova Albanija. Stotine transparenata i natpisa, zastave albanske, zastave Sovjetskog Saveza, Jugoslavije i Bugarske, ustaničke pjesme albanskih partizana, melodije koje odjekuju na ulicama Moskve i Beograda, i povrh svega golemi portreti Marksa i Engelsa, Lenjina i Staljina što spokojno i mirno sa bijelih mediteranskih fasada gledaju mase koje kliču i pjevaju noseći likove Envera Hodže, Tita i Dimitrova — čitava ta uzbudljiva slika svjedočila je jasno o sudbonosnim promjenama što su se zbile u ovoj zemlji koja je prekjuče bila turski pašaluk, a juče još objekt surove borbe imperijalističkih grabežljivaca. Prolazili su u svojim zele-

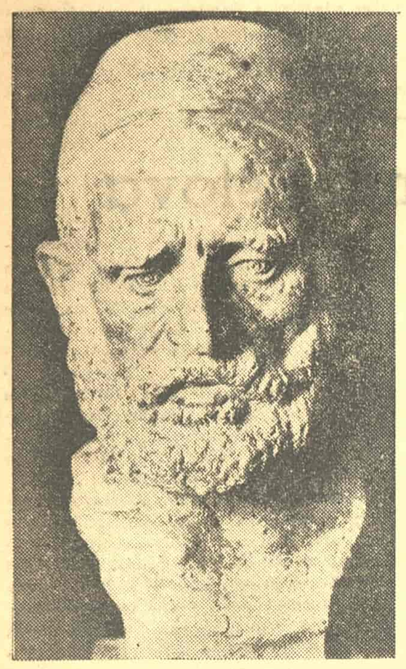

Janać Paćo: **Glava gorštaka**

nim kombinezonima petrolejski radnici sa naftenih izvora u Kučovi, koji više ne pripadaju ni Standard Oilu, ni Anglo-Perzian Kompaniji, ni francuskim, ni talijanskim kapitalistima, nego albanskom narodu. Izišle su u prazničnim haljinama čitave seljačke radne zadruge, koštunjavi albanski seljaci — jučeranji ratnici — sa ženama, sa starcima i punim kolima sitne djece, vodeći za sobom svoje konje, krave, bika i — prve traktore. Vidjeli smo hrabru i punu poleta omladinu Albanije: mladiće i djevojke koji su prošle godine gradili prugu Drač-Elbasan, a ljetos će da povežu željeznicom glavni grad sa glavnom lukom: Tirana-Drač. Prolazili su u bijelim mantilima albanski liječnici i medicinske sestre, rentgeni i bolnički automobili. Stupale su u dresovima mlade fiskulturnice, čvrsti i zbijeni redovi omladinaca i omladinki. Prošla su u toj mnogoljudnoj prvomajskoj povorci čak i tri sijeda derviša; vidjeli smo kako su sva trojica pažljivo digli svoje poglede na tribinu gdje su stajali rukovodioci albanskog naroda. Mašući zastavicama zemalja narodnih demokracija prohujala su školska djeca. Prošle su u crnini, ispaćenih ali ponosnih lica majke palih boraca. Prošle su u gustim i širokim redovima hiljade trudbenika Tirane.

Sva ta lica slivala su se pred nama u jedno: u lik novog, slobodnog albanskog čovjeka koji se danas razvija i raste u svojoj istinski demokratskoj i nezavisnoj državi.

Istina, putujući Albanijom ponegdje ti još promakne pred očima bivši čovjek, gazda. Ugledaš ga gdje sjedi pred kafanicom u provincijskom gradiću, u Fieri ili u Kavaji ili drugdje, nervozno gužva »Baškimi« i s gorčinom, koju teško prikriva, promatra svijet koji se žuri, kamione, omladinu koja pjeva. I ne iznenađuje te kad ti mještanin potvrdi da je i to jedan od onih begova koji su još prije tri godine bili svemoćni gospodari na albanskom selu, oni koji albanskom seljaku nisu dopuštali čak ni dimnjak na jadnoj kolibi. Bezemljaš je morao da se guši u dimu, jer je dimnjak bio simbol begovske kuće. Begovi su bili bogovi na albanskom selu i pod Turcima, i pod njemačkim princom Vilhelmom Vidom, i pod Esad pašom i pod Zoguom, i pod Talijanima, i pod Nijemcima, sve dok oslobođeni narod godine četrdeset pete ne samo što im je oduzeo zemlju, nego ih, da ne bi vršili uticaj na svoje bivše robove, protjerao sa sela u gradove i gradiće, gdje danas traju svoje posljednje dane.

Dešavalo nam se ne jedamput da sagledamo i osmatramo, jedan pored drugog, ta dva svijeta, staru i novu Albaniju:

Dok su još ulice Tirane bile prepune naroda koji se razilazio s prvomajske parade i grmili još orkestri i muzike u daljnjim ulicama, pošli smo u podnevnim satima, da vidimo staru Ethem-begovu džamiju, na trgu Skenderbega. Bogomolja je bila, kad smo ušli, pusta i prazna. Samo se služitelj kulta, hodža, izvalio tu, u debeloj hladovini na meke ćilimove što pokrivaju pod, i spava, kao da napolju još uvijek sporo teče staro tursko vrijeme.

A tek što izađosmo, našu pažnju privuče, odmah pred džamijom, grupica ljudi koji tu sjeđahu. Jedan od njih čitao je list »Pr nj paće t čudruaršme, pr nj demokraci populore« (»Za čvrsti mir, za narodnu demokratiju«). Povedosmo razgovor s njima. Pokazalo se da je čitalac novina, Enver Šehi, mašinist u nekom rudniku kod Tirane, da je još pred osam mjeseci bio seljak u sjevernoj Albaniji, a pred godinu dana nepismen. Druga dvojica, to su njegovi rođaci Ramadan i Sulejman Šehi, i oni otskora rudari. A onaj postariji čovjek je seljak Adem Mustafa koji je došao u Tiranu na proslavu Prvog maja, kao delegat iz sela Ljuma, negdje kod Skadra, pa se našao ovdje sa svojim seljanima.

— Pa kako, Envere? Čitaš li? — pita, na albanskom, mladog mašinistu naš pratilac, sekretar Udruženja albanskih pisaca, Ševćet Musaraj.

Enver Šehi počuti, zagleda se nešto u bradate likove Marksa i Engelsa na prvoj strani svog lista, pa pogledavši Musaraja pravo u oči, reče mirno:

— Istinu da ti kažem, druže: ne čitam brzo, ali razumijem sve.

★

Već i sama činjenica da je Udruženje albanskih pisaca pozvalo ove godine na proslavu Prvoga maja pretstavnike književnika Sovjetskog Saveza, Jugoslavije, Bugarske i Mađarske, govori o kulturnim naporima što se čine u ovoj zemlji koju je oslobođenje zateklo sa više od osamdeset procenata analfabeta. A još uvjerljivije govore o tome susreti s narodnim masama, s književnim i naučnim radnicima, s pretstavnicima umjetničkog života.

Doduše, Narodna biblioteka u Tirani osnovana je još godine 1922, ali do 1945 ona je imala svega 12.000 knjiga. U trećoj godini poslije oslobođenja taj broj popeo se na 103.000. Upravnik, književnik Haki Stermili, koji je u svojoj šezdesetoj godini bio otišao u partizane, vodi nas iz sobe u sobu. Zadržavamo se u odjeljenjima balkanologije i albanologije kojima je danas posvećena naročita pažnja. Mnoge dragocjene književne spomenike okupator je odvukao u Rim i Vatikan, gdje se i sad nalaze. Najveći dio knjiga Narodne biblioteke je na talijanskom i francuskom jeziku. U posljednje vrijeme pojačavaju se fondovi sovjetskih i jugoslavenskih knjiga. U jednoj sobi upravnik nam pokazuje cjelokupna izdanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti što ih je Narodna biblioteka nedavno primila iz Zagreba.

Univerzitet Albanci još nemaju, ali imaju solidno organizovani Naučni institut, koji treba da bude zametak buduće Akademije. Institut ima 22 člana koji rade u 3 odjeljenja: za jezik i književnost, za historiju i društvene nauke i za prirodne nauke. Historičari koji rade u Institutu dovršavaju prvu naučno pisanu »Historiju Albanije«, očišćenu od svih imperijalističkih i fašističkih falsifikacija. Odjeljenje za jezik i književnost radi na velikom rječniku savremenog albanskog jezika. Rječnik treba da bude gotov za tri godine. Rad je dopro do slova »H« (po latinskom alfabetu). Pored toga završen je »Srpskohrvatsko-albanski rječnik« od 32.000 riječi, na kom su pored albanskih radila i tri jugoslavenska filologa. To je i prva knjiga koju je mladi Institut dao albanskom narodu. Baš kad smo se nalazili u Institutu stigli su iz Beograda (gdje je rječnik štampan zbog boljih tipografskih uslova) prvi primjerci, i članovi redakcije izrazili su svoje priznanje radnom kolektivu štamparije »Kultura« koji je dao knjigu mjesec dana prije nego što je bilo predviđeno, čime je ukazana velika pomoć hiljadama Albanaca koji u školama, na kursevima i van škola uče naš jezik, a ne manje i našim kulturnim i tehničkim kadrovima koji tamo rade. (Uticaj našeg jezika, koji se prije 1945 godine nije učio u školama, raste. Ta se činjenica manifestuje ponekad čak i tako, da pojedine naše riječi ulaze u albanski leksikon kao termini: tako su, na primjer, na trasi omladinske pruge Drač-Tirana sekcije označene imenom »Gradilište« — gradilište I., gradilište II. itd.)

»Umjetnički licej«, osnovan 1946, sprema umjetničke kadrove i buduće rukovodioce kulturnog života. Licej nosi ime Jordana Misje, talentovanog slikara koga su talijanski fašistički zlikovci uhapsili 1942, mučili i javno objesili na glavnom trgu u Skadru. Danas čitav albanski narod zna njegovo ime. Njegov lik obavijen albanskim bojama — crveno i crno — kao da je sa zidova Liceja pratio pažljivo i radosno, kao i mi, sve te mladiće i djevojke koji su zaneseni crtali antička torza, talentovano recitovali albanske stihove i prozu, predavali se koncertu Čajkovskoga — zahvaljujući slavnoj borbi albanskog naroda, krvi njegovih najboljih sinova.

Već prošle godine Komitet za umjetnost i kulturu mogao je da nagradama istakne djela nekih albanskih umjetnika: skulpture koje je dao Janać Paćo i platna slikara Neđmedina Zajmi. Pored ovih ističu se svojim ostvarenjima slikari Vanđaš Mio, Sadik Kaceli i kipar Lazar Nikola. Treba spomenuti i dvije žene: Nići Antonio, slikaricu i Kristinu Hoži, kiparicu.

Književni časopis »Literatura jone« koji izlazi u dvije i po hiljade primjeraka, okuplja oko sebe sve progresivne albanske pisce. U zemlji koja doživljava kulturni uspon nepoznat u njenoj dosadanjoj historiji, gdje se ostvaruje prvi doticaj širokih narodnih masa sa kulturom, uloga pedesetorice književnika koji čine Udruženje albanskih pisaca nije ni laka ni jednostavna. Oni pišu, drže predavanja, prevode značajna djela stranih književnosti, održavaju književnu emisiju radio Tirane, rade u redakcijama dnevnih i nedjeljnih listova, u listu Armije, aktivno učestvuju u cjelokupnom kulturnom životu zemlje. Podjela rada teško je provediva, jer je radnika malo, a posla mnogo. Zato se imena Aleksa Ćaći, Ševćeta Musaraja, Dimitra Šuterići, Kol Jakova sreću na svim tim sektorima, pored mlađih koji pristižu, čija se imena javljaju u časopisu, u listovima, u književnim izlozima.

Sovjetska književnost mnogo se prevodi. Vidjeli smo albanska izdanja N. Ostrovskoga (»Kako se kalio čelik«), Gorbatova (»Nepokoreni«), Erenburga (»Članci«), Beka (»Volokolamski drum«), Grosmana (»Staljingrad«) Iljina (»Stvaranje novog svijeta«) i dr. Furmanovljev »Čapajev« štampan je u deset hiljada primjeraka.

Od jugoslavenskih pisaca najviše je prevođen Radovan Zogović (neke pjesme iz ciklusa »Skadar na Bojani«, zatim pjesma »Prkosne strofe«, »Majkama i sestrama crvenoarmejaca koji su pali u Jugoslaviji«). Aleks Buda dovršio je i prijevod »Pjesme o biografiji druga Tita«, koji još nije štampan ali već cirkulira u rukopisu. Isti prevodilac preveo je i Zogovićev članak »Bratstvo po oslobodilačkom oružju« napisan godine 1944, povodom prvih zajedničkih operacija NOV Jugoslavije i NOV Albanije. U časopisu i dnevnim listovima pojavili su se prijevodi stihova Vladimira Nazora (»Titov naprijed«), novela Jovana Popovića, Branka Ćopića, Branka Priselca.

Od oslobođenja do danas borba s analfabetizmom dala je dobre rezultate: broj nepismenih smanjen je za oko 30 procenata, i smanjuje se neprestano.

Treba zaći u odlično uređeni Klub sindikata na bulvaru Nova Albanija u Tirani, posjediti s radnicima i namještenicima koji tu provode svoja popodneva i večeri, listajući časopise, čitajući brošure i knjige, igrajući šah ili južnjački žamoreći za čašom piva u klupskom bifeu — treba vidjeti kako kulturno provode svoj odmor albanski trudbenici tu, gdje su do juče imali pristup samo kolonijalni gospodari, talijanski fašisti.

Treba vidjeti seoskog mladića iz plemena Miridita, kako kroz velike staklene izloge, tu malo podalje, gle-

Janać Paćo: **Pjesnik Naim Frašeri**

da rotaciju što izbacuje hiljade primjeraka »Baškimija«, dnevnog lista Demokratskog fronta Albanije, u ovoj zemlji do juče porobljenoj ekonomski, politički i kulturno.

Treba sve to vidjeti da bi se spoznalo kako se nešto nezaustavljivo pokrenulo u ovoj zemlji koju su gazili toliki osvajači.

★

Parole sa drevnih, bizantinskih zidina Drača pozivaju u borbu za ostvarenje Plana.

Slike Envera, Staljina, Tita i Dimitrova presreću te svuda: i u nekadanjim begovskim selima u dolini rijeke Škumbi, i u gradiću Lušnji ispod gordog Tomora obavijenog snijegom i oblacima, i na ulazu u šume maslinove što uviru u tamno-plavi zaliv Valone. Ispod nepristupne tvrđe Petrela, na putu iz Tirane u Elbasan, među stoljetnim čempresima i čvornovitim maslinama koje su vidjele još Mlečane, nečija je ruka ispisala rečenicu koja zvuči kao poruka svima zavojevačima: Slava geniju Lenjina i Staljina.

Sa fasada čudesnog grada Berati, koji se u terasama diže nad rijekom Osumi, čitaš pozdrave drugu Titu.

Na svakom koraku osjeća se ljubav albanskog naroda prema Sovjetskom Savezu, prema Jugoslaviji, čvrsta povezanost Albanije sa svima zemljama narodne demokracije, odlučnost da se ide s njima do kraja. To nije moglo da se ne odrazi u čitavom stilu rada: u takmičenju, u dominantnoj ulozi omladine, u stotinama detalja koje opažaš i koji duboko uzbuđuju, iako ih očekuješ, znaš da se, nužno, moraju javiti. Za vrijeme večere koja nam je priređena u Radničkom domu u Kučovi, petrolejskom centru, jedan udarnik došao je u svom radnom kombinezonu, samo na dvije minute i vratio se na posao, nakon što je dignuo čašu:

— Za dug život velikog Staljina!

Kao rječiti odgovor albanskog naroda talijanskim imperijalistima strši i danas na obali valonskog zaliva razorena petrolejska cijev (pajplajn) kroz koju je godinama iz izvora dalekog osamdeset i pet kilometara tekla nafta u talijanske brodove. Ima nečeg duboko simboličnog u tom rastrganom gvožđu — djelu albanskih partizana — baš tu nasuprot otoku Sasenu, gdje je talijanski imperijalizam prvi put, još 1914 godine, stavio svoju nogu na balkansko tlo.

Bačeni su u more talijanski imperijalisti, a u srcu albanskog naroda živi duboka mržnja i prezir prema njima. Na zemlji albanskoj još traju ponegdje ostaci nametljivog fašističkog dekora i to trajanje sve ih više pokriva ironijom: liktorski znakovi u bijelu mramoru kraljevskog dvora nad Tiranom, zlatom izvezeni grbovi kralja Italije i cara Abesinije na pustim foteljama, raskošna nova džamija koju je u Draču sagradio Musolini, da se udvori muslimanima. I šuplja strana te lažne pozlate: kuća u Kučovi, u kojoj je za talijansko-grčkog rata, nepoznat, uzalud čekao da mu jave da može ući na bijelcu u Atenu.

Gledajući sve to i pamteći, bilo je uzbudljivo nalaziti u ovoj zemlji po gradovima i po varošicama, u bibliotekama i u rukama čitalaca albanski prijevod slavne knjige Dimitrija Tucovića: »Srbija i Arbanija«, napisane uoči Prvog svjetskog rata, kad su se ruke novih grabežljivaca već bile nadvile nad Albaniju, koja tek što se oslobodila Turaka. Hrabri srpski socijalist smjelo je udario po »svojoj« buržoaziji, po njenoj zavojevačkoj i porobljivačkoj politici uperenoj protiv albanskog naroda. Ni stvarnost dvaju imperijalističkih kolosa, Austro-Ugarske i Italije, koji su se borili o Albaniju, nije mogla obeshrabriti Tucovića; on je vidio jasno, da je cilj dostojan borbe samo »politička i ekonomska zajednica svih naroda na Balkanu, ne izuzimajući ni Arbance, na osnovici pune demokratije i potpune jednakosti. »On je gledao pred sobom oslobođene balkanske narode koji će poći putem socijalizma.

I zbog toga nam je bio toliko drag susret s knjigom Dimitrija Tucovića u Narodnoj Republici Albaniji.

Osnovan je Savez kulturno-umetničkih društava Makedonije

Sredinom ovog meseca održan je u Skoplju kongres za osnivanje Saveza kulturno-umetničkih društava Makedonije. U referatu, koji je podnela Žamila Kolomonos, istaknuta je aktivnost i inicijativa Zemaljskog odbora Narodnog fronta, čiji su martovski zaključci u punoj meri ostvareni osnivanjem kulturno-prosvetnih i kulturno-umetničkih društava u celoj republici. Brojke koje su iznesene u referatu pokazuju koliko je pažnje poklonjeno radu na kulturno-prosvetnom podizanju masa u novoj narodnoj državi.

Dok su za vreme od 1918 do 1941 godine u Makedoniji sagrađene 343 osnovne škole i 4 gimnazije, — za kratko vreme od 1945 do 1947 godine otvoreno je 265 novih osnovnih škola, 12 progimnazija, 8 gimnazija i fakultet, obnovljena je 21 škola i renovirano 13. Pre rata je u Makedoniji bilo 13 javnih biblioteka sa 15.512 knjiga i 55 časopisa, a danas ima 1.168 bibloteka sa 163.828 knjiga i 20.747 časopisa. Svega dva narodna univerziteta radila su pre rata na teritoriji gde sada rade 86. Sem toga u Makedoniji danas rade tri državna narodna pozorišta i državna opera; 298 diletanskih grupa po manjim mestima. Dok su pre rata u Makedoniji izdavane samo jedne novine i jedan časopis, danas izlazi 5 republikanskih novina (po jedne na albanskom i turskom jeziku) s mesečnim tiražom od 275.550 primeraka, 6 redovnih časopisa i 14 lokalnih novina s mesečnim tiražom od 48.400 primeraka.

U referatu je istaknuta uloga kulturno-prosvetnih društava u organizovanju republikanskih oktobarskih festivala, a takođe su razrađene forme svakodnevnog kulturno-prosvetnog rada društava. Na kraju referata objašnjena je uloga Saveza kulturno-prosvetnih društava.

Savez će rukovoditi radom kulturno-umetničkih društava u gradu i na selu, ujedinjavati kulturno-prosvetni rad masovnih organizacija, potstičući i pomažući njihovu inicijativu. Jedan od zadataka Saveza biće i staranje za kadrove u tim društvima i nalaženje potrebnog materijala za horove, diletantske i folklorne grupe.

Značajna je uloga Saveza u kulturno-prosvetnom radu s masama nacionalnih manjina, zatim u održavanju stalne veze sa savezima drugih republika i organizovanju gostovanja, izložbi, smotri i priredaba. Kao jedan od najvažnijih zadataka Saveza u referatu se ističe rad na likvidiranju nepismenosti, kao i rad na osposobljavanju potrebnog kadra za kulturno-prosvetno uzdizanje.

G. IVANOVSKI

SEDAMDESETOGODIŠNJICA JEDNE KNJIGE

Godine 1868 štampana je u Moskvi na ruskom jeziku knjiga pripovedaka Ljubena Karavelova pod naslovom »Stranice iz knjige stradanja bugarskog plemena«. Sem pripovedaka, u knjizi je štampan i kratak esej Karavelova o Vuku Karadžiću. Knjiga je štampana u vreme kada Karavelov nije više bio u Rusiji: On je u to vreme živeo u Novom sadu i Beogradu, kao dopisnik ruskog slovenofilskog lista »Golos«.

Na početku knjige bila je zabeležena posveta: »Ove slabe crtice o životu moje nesrećne otadžbine pisao sam u Rusiji — i sada ih posvećujem onim Rusima kojima leži na srcu veliko delo slovenske slobode.«

ALBANSKA FOLKLORNA GRUPA GOSTOVALA KOD RADNIKA BOROVA

Ovih dana je u našoj zemlji boravila albanska folklorna grupa koja je dala niz priredbi albanske narodne umetnosti u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i drugim mestima. Grupa je srdačno dočekana od strane radnika u Borovu, gde je na velikoj pozornici stadiona nastupila sa bogatim programom, od preko dvadeset tačaka — narodnih kola, starinskih i viteških igara uz pratnju albanske narodne muzike. Naša publika je imala prilike da se upozna s vrlo interesantnom narodnom umetnošću Albanije, koja ima izvesne sličnosti s umetnošću nekih naših naroda, a i neke specifičnosti koje pokazuju vanredno drevne korenove. Izvedeni su plesovi »Komandantovo kolo«, »Podrimsko kolo«. Kolo narodnog heroja Sokoja«, »Asanovo kolo«, »Ptičje kolo«, »Rame uz rame«, »Poskočica« i drugi. Istovremeno s narodnim igrama pesmama i muzikom izvođači, većinom seljaci, pokazali su i originalne albanske nošnje iz Kukusa, Piškopeje, Devona. Mastije, Drokule i drugih krajeva Albanije. Program je završen partizanskom pesmom »Glas slobode«.

Radničko-kulturno umetničko društvo »Maksim Gorki« iz Borova predalo je albanskim gostima zastavicu u znak bratstva i jedinstva naših naroda.

KULTURNE VESTI IZ NAŠE ZEMLJE

Umetničke priredbe za graditelje autoputa „Bratstvo-Jedinstvo"

Kod graditelja auto-puta »Bratstvo-Jedinstvo« gostovala je ovih dana makedonska kulturno-umetnička grupa sastavljena od članova Narodnog pozorišta iz Kumanova, Radio stanice iz Skoplja i folklorne grupe Kulturno-umetničkog društva »Koča Racin« iz Skoplja. Grupa je dala niz priredaba na kojima je prikazan komad »Moskva se gradi« a zatim makedonske narodne pesme i igre.

Graditelje autoputa takođe je posetio kolektiv Narodnog pozorišta iz Pančeva, koji je na svome desetodnevnom bavljenju prikazivao Sterijinu komediju »Pokondirena tikva«.

U OVOGODIŠNJOJ SEZONI BITOLJSKO NARODNO POZORIŠTE DALO JE SEDAM PREMIJERA

U toku ove sezone bitoljsko Narodno pozorište samo u Bitolju dalo je 107 pretstava, koje je posetilo preko 24.000 gledalaca. Pozorište je dalo sedam premijera, među kojima: »Prst pred nosom«, »Prosta devojka«, »Iz mraka«, »Begalka«, i druge.

Muzej u Kikindi, koji je 1946 godine imao svega 70 predmeta, raspolaže danas zbirkom od preko 5.600 istoriskih i arheoloških predmeta. Naročito je interesantan istoriski deo u kome su izloženi originalni dokumenti i zastave »Srpskog privilegovanog distrikta« (1774—1876). Sem toga, u ovom delu muzeja izloženi su i primerci ilegalne štampe iz narodno-oslobodilačkog rata. Muzej će uskoro dobiti i svoje prirodnjačko odeljenje u kome će biti izloženi karakteristični primerci biljnog i životinjskog sveta gornjeg Banata.

★ **Institut za narodnu umetnost**, osnovan februara meseca u Zagrebu, proradiće ovih dana. Osnovni zadatak instituta biće uređenje stručne knjižnice domaćih i stranih dela s područja narodne umetnosti, uređivanje fotografske radionice za snimanje na terenu, filmsko snimanje narodnih običaja, igara i plesova, objavljivanje skupljene i proučene građe itd.

★ **Hrvatsko narodno kazalište iz Osijeka** završilo je svoju kružnu turneju. Ono je posetilo Đakovo, Slavonsku Požegu, Gojilo, Kutinu, Pakrac, Daruvar i Virovitic. U tim mestima kazalište je većinom pred radničko-seljačkom publikom, dalo devet priredaba Molijerove komedije »Tartif«. U Požegi održane su tri pretstave — za borce i oficire JA, za đake i za građane.

★ **Na omladinskoj pruzi Nikšić—Titograd** u toku prošle godine jedan putujući bioskop prikazao je 17 filmova na 133 pretstave koje je gledalo 45.772 graditelja. Osim pretstava na Pruzi, priređeno je u Crnoj Gori još 437 filmskih pretstava za selo, koje je gledalo 87.121 lice.

★ **Prva državna muzička škola u Slovenačkom Primorju** otvorena je u Šent-Petru kod Gorice. Škola, koju sada posećuje 120 učenika, pomoći će u podizanju muzičkih kadrova u ovom kraju, gde danas aktivno radi preko sedamdeset horova.

★ **Prvi dokumentarni film o životu Šiptara na Kosovu i Metohiji** snima filmsko preduzeće »Avala«. Snimanje se vrši u Istoku, po scenariju Fride Filipović. Film će biti dug 1.500 metara.

★ **Rusinske kulturno-umetničke ekipe**, horovi i folklorne grupe, dale su u toku ove godine 60 priredaba po selima nastanjenim Rusinima. Samo kulturno-umetnička ekipa iz Ruskog Krstura dala je 25 pretstava. Amatersko pozorište iz Ruskog Krstura pripremilo je »Sumnjivo lice« od Nušića za takmičenje amaterskih pozorišta Vojvodine.

★ **Osam putujućih bioskopa na teritoriji NR Bosne i Hercegovine** dali su u prvom tromesečju ove godine 497 pretstava koje je posetilo 101.891 lice. Sem toga, u toku aprila otvoreni su bioskopi u Mesićima i Kotor-Varoši, Mrkonjić-Gradu i Donjem Vakufu. U Mesićima i Kotor-Varoši postavljene su aparature za uski, a u Mrkonjiću i Donjem Vakufu za normalni film.

ŽIVOT UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA

Gostovanje članova Udruženja književnika Srbije u Sloveniji i Hrvatskoj

Na poziv Društva književnika Slovenije Srpski književnici Jovan Popović, Čedomir Minderović, Desanka Maksimović, Skender Kulenović Tanasije Mladenović i Slavko Vukosavljević posetili su Sloveniju i održali književne večeri 15 maja u Ljubljani i 17 maja u Mariboru. Srpski književnici posetili su tom prilikom nekoliko zadruga i preduzeća.

Slovenačka štampa živo je propratila boravak srpskih književnika u Sloveniji i donela nekoliko prevoda njihovih dela.

Članovi Udruženja književnika Srbije Milan Bogdanović, Milan Dedinac, Skender Kulenović, Branko Ćopić, Gvido Tartalja i Mira Alečković posetili su Hrvatsku i održali književne večeri u Zagrebu, Varaždinu i na Rijeci.

★

U Malom kazalištu u Zagrebu održano je književno veče, na kome su čitali svoje radove članovi Udruženja književnika Srbije. Književnoj večeri prisustvovali su pretstavnici narodnih vlasti, masovnih organizacija, književnici i mnogi javni kulturni radnici.

U ime Udruženja književnika Hrvatske goste je pozdravio pretsednik Udruženja Slavko Kolar, a zatim su književnici Branko Ćopić, Milan Dedinac, Skender Kulenović, Gvido Tartalja i Mira Alečković čitali svoje radove.

U LJUBLJANI JE ODRŽANA PRVA KONFERENCIJA MLADIH KNJIŽEVNIKA SLOVENIJE

U Ljubljani je održana prva konferencija mladih književnika i pisaca Slovenije. Konferenciji je prisustvovalo 120 mladih književnika Slovenije i delegati mladih pisaca ostalih republika.

Posle izbora radnog pretsedništva konferenciju je pozdravio u ime vlade Narodne Republike Slovenije ministar prosvete dr Jože Potrč, u ime Saveza književnika Jugoslavije Mile Klopčić, u ime Centralnog veća Narodne omladine Risto Tošović, u ime Glavnog odbora Narodne omladine Srbije Najdan Pašić, u ime Društva književnika Hrvatske Jure Kaštelan, u ime Glavnog odbora Narodne omladine Bosne i Hercegovine Džavid Dautović.

Referat o zadacima mladih književnika u novoj Jugoslaviji održao je Ivan Bratko, pa je zatim otvorena diskusija.

Pretsjednik Društva književnika Slovenije Miško Kranjec, dao je pregled rada slovenskog omladinskog časopisa »Mladinska revija«.

BIBLIOGRAFIJA

Borisav Stanković: **U vinogradima.** »Narodna knjižnica«, izdanje Nakladnog Zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 7 din.

Stevan Sremac: **Kir-Geras.** »Mala biblioteka«. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena Din. 11.—

Simo Matavulj: **Pošljednji vitezovi.** »Mala biblioteka«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena Din. 7.—

Miško Kranjec: **Mjesto pod suncem.** Roman. »Suvremeni pisci Jugoslavije«, izdanje Nakladnog Zavoda Hrvatske, Zagreb, 1947. Cena 120 din. (broširano) i 140 din. (uvezano).

Tanasije Mladenović: **Poema za nas.** »Narodna knjižnica«, izdanje Nakladnog Zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 5,50 dinara.

Zvane Črnja: **U krvi rođeno** (zapisi iz Istre). Fragmenti iz teške borbe za slobodu Istre i njeno prisajedinjenje Jugoslaviji. Izdanje »Matice Hrvatske«, Zagreb, 1948. Cena 55 din.

Dr Zlatko Herkov: **Statut grada Rijeke** iz godine 1530. Izdanje Nakladnog Zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 222 din.

L. N. Tolstoj: **Kavkaski zarobljenik.** »Mala biblioteka«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena Din. 6.—

Mihail Iljin: **Čovek i stihija.** Popularnonaučna knjiga o meteorološkim i hidrološkim pojavama u prirodi. »Priroda i ljudi«, izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1948.

Đovani Verga: **Novele.** Zbirka pripovedaka poznatog pretstavnika veristićkog pravca u italijanskoj književnosti, autora romana »Mastro don Džezualdo«. »Svjetski pisci«, Izdanje »Matice Hrvatske«. Zagreb, 1948. Cena 90 din.

Teofrast: **Karakteri.** »Grčki i rimski klasici«, Izdanje »Matice Hrvatske«. Zagreb, 1947. Cena 29 din.

G. Glezerman: **Marksistički filozofski materijalizam.** Popularno predavanje, održano za omladinu koja izučava istoriju SKP(b). Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1948. Cena?

A. Košeljev: **Socijalistička svojina.** Izdanje »Kulture«, Beograd — Zagreb, 1948. Cena 8 din.

P. Cvetkov: **Radnička klasa SSSR.** »Sindikalna biblioteka«, izdanje Sindikalnog izdavačko-štamparskog preduzeća »Rad«, Beograd, 1948. Cena Din. 16.—

E. Lokšin: **Sovjetski metod industrijalizacije.** Biblioteka Društva za kulturnu saradnju Jugoslavija—SSSR, Beograd, 1948. Cena 16 din.

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-90660049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.